

גליון באר הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

יום כיפור

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодец Торы
info@kolodetztory.com

ארה"ב:
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2025 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

אמונה ובטחון

- חזקו ואמצו - ויעזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו..... ד
- חזקו ואמצו - באמונתו יחיה..... ו

שבת שובה

- שבת בו תשוב - רמזי ועניני שבת שובה..... ז

עשי"ת וענין התשובה

- קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התפילות ביותר בימים אלו..... ח
- מה לך נרדם - לא להיות כשוטה המאבד מה שנותנים לו..... י
- מודה ועוזב ירוחם - סגולת המכיר שחטא ומודה על האמת..... יא
- יעזוב רשע דרכו - עיקר התשובה בקבלה על העתיד..... יד
- ימי תשובה - החיוב והזכות בעשיית התשובה בימים אלו..... יז
- דרך תשובה הורית - לפי כוחך..... יט
- מלך אוהב צדקה - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו..... כ

יום הכיפורים

- שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יוה"כ..... כד
- עד שירצה את חברו - פיוס וריצוי בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס והמחלוקת..... כד
- כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ"פ..... כז
- אשריכם ישראל - יום שמחה לעילא ולתתא..... כח
- כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוה"כ"פ..... ל
- לפני ה' תטהרו - טהרת היום..... לב
- והיה לפנות ערב - בשגב זמן כניסת יום הכיפורים..... לג
- תענו את נפשותיכם - סגולת התענית..... לד
- בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה..... לה

ספח"ק בת עין

ובחינת יראה אי אפשר לבא כי אם על ידי בחינת מ"ה - בחינת ענוה תחלה, כי כאשר מתבונן האדם ומאמין באמונה שלמה אשר בידו נפש כל חי ומה אנחנו מה חיינו מה גבורתנו ובלתי לה' עניינו, שה' יושיענו ויתן לנו חיים וכל אשר צריך לנו, וכאשר מתבונן האדם בענינים אלו בכל פרט ופרט להבין שפלותו באמת, אזי ממילא נופל עליו אימה ויראה ופחד מגדולתו ית', ונכנע לפניו ית' בהכנעה גדולה, ובזה מהפך מדת הדין שהוא בחינת אלוקים שהוא גימטריא מ"ם ה"א, ועושה בחינת הוי"ה במלוא אלפין, גימטריא מ"ה, על ידי בחינת מ"ה בחינת ענוה שיש לו, גם ענוה גימטריא מ"ם ה"א מ"ה. וצריך האדם ללמוד זה הבחינה מן המים, שיורד ממקום גבוה למקום נמוך, כמאמר חז"ל (תענית ז). התורה נמשלה למים, מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, אף התורה כו' (ר"ל שגם להתורה צריכים להיות בבחינת ענוה). וזהו שאמרו חז"ל (יומא) מה מקוה מטהר את הטמאים וכו', ר"ל, שאפילו הטמאים היינו החוטאים, מי שחטא על ידי בחינת שכחה בשעת העבירה את חסדי ה', כמאמר הכתוב 'שכחנו את רוב חסדיך וגו'', ועל כן חטא - כי לא זכר את חסדי ה', ולא היה לו בחינת ענוה ובחינת יראה, ואעפ"כ כאשר זוכר אח"כ בחינת מים שיורד ממקום גבוה למקום נמוך, וגם הוא משפיל את עצמו מבחינת גבהות וגדלות, ולבו נכנע בקרבו בבחינת מ"ה, אז אותה הבחינת מים שיש לו מטהרת אותו ומחזירו לתשובה שלמה ביראה גדולה לפני הבורא ב"ה, ונמחלו לו כל עונותיו וזהו 'מטהר את הטמאים'.

(בת עין פרשת בשלה ד"ה ויבוא)

פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

כי הבוטח בה' ממשיך על עצמו את השמירה האלוקית
בכל ענייניו לטובה, והבוטח בה' חסד יסובבנהו".

לאידך גיסא, חסרון הבטחון גורם להיפך, שגם מן
השמים לא ישגיחו עליו לרחמיה ח"ו, וכמו
שפירש הרה"ק ה'פאר ישראל' מבוהוש זי"ע בהמשך
העניין שם נכתב (פסוק ח) מה שאמר משה ליהושע בן
נון 'וה' הוא ההולך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך
ולא יעזבך לא תירא ולא תחת', שלכאורה אם הבטיח

חזקו ואמצו - ויעזור ויגן וישיע לכל החוסים בו
בפרשתן (לא ו), 'חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו
מפניהם כי ה' אלוהיך הוא ההולך עמך לא
ירפך ולא יעזבך', וצריך לבאר כפל הלשון 'לא ירפך
ולא יעזבך' (ועי' ברש"י). יש שביארו, שבא הכתוב לומר
חזקו ואמצו ותבטחו בהשי"ת מתוך ההכרה הברורה
כי ה' אלוהיך הוא ההולך עמך לא ירפך - כי לא ימוש
ה' את עמו ואת נחלתו, ובכל אופן שלא יהיה תמיד
רחמי 'האב' על הבנים, ועי"ז תזכו שאכן לא יעזבך,

א. כאשר פרצה ה'מלחמה' הנוראה (בשלהי שנת תרצ"ט) והרשעים ימ"ש החלו להתקדם לתוך מדינות פולין וליטא, נחפזו
הכל להימלט על נפשם ולברוח למקומות מרוחקים יותר או להתחבא בתוך יערות (עד שבתוך זמן קצר התברר להם כי
כבר אין לאן לברוח). גם בני משפחת 'הרב מבריסק' ה"ה הגרי"ז הלוי סאלאוויטשיק זי"ע רצו לברוח אך המתינו להכרעתו
של 'הרב'. לאחר ששקל הרבה בדעתו הגדולה האם מעשה זה הוא אכן בגדר 'השתדלות' הכרחית או שיש בזה
סתירה לחובת הבטחון בהקב"ה הכריע כי אמנם צריך לנוס אל היער הסמוך, אך הזהירם שלא יטלו עמם שום מאכל
ומזון, אלא 'יקחו' את האמונה ב'אין עוד מלבדו'... ואכן יצאו לדרך כשארין ברשותם אפילו פרוסת לחם אחת.

לאחר כמה שעות שהלכו בדרך הופיע כנגדם איש יהודי הנושא שני סלים גדולים מלאים במיני מאכלים טובים
ומשובחים, ושאלם האם כבר אכלו היום, והשיבוהו שעדיין לא נכנס לפיהם אפילו משהו, מיד הראה להם את מה
שבידו, וסיפר להם, כי היה אמור להתקיים שמחת נישואין וכבר ביטלו את כל האוכל עבור סעודת החתונה, אלא
שלצוק העתים נדחו הנישואין למועד בלתי ידוע ונשארו כל התבשילים באין דורש, ולא מלאו ליבו להשליכם
לאשפה שלא לעבור על 'בל תשחית', ועל כן נטלם עמו בכדי לתת אותם להולכי דרכים הרעבים, ואם ברצונם 'הרי
שלהם לפנייהם'... החל הגרי"ז לחקור ולדרוש אודות כשרות המאכלים, ולאחר שהתברר לו כי אכן הכל בתכלית
ההידור והדקדוק הרשה לבני ביתו לקבלם ממנו, ונתיישבו לאכול 'כסעודת שלמה בשעתו' באמצע היער... והורה
הגרי"ז שלא להשאיר מאומה מן האוכל ולשמור אותו למחרת, כי צריך לבטוח בה' שיספק להם למחר צרכיהם כמו
שדאג להם ביום זה. והמשיכו להעמיק במנוסתם לתוך היער.

ויהי למחרת ושוב הופיע לפנייהם איש אחר וסלי מזון בידו, ואותם הדברים בפיו, שהכינו סעודת נישואין והתבטלה...
וקבלו מידו ופתחו את הסלים להוציא את המאכלים בכדי להתיישב ל'סעודה', ואכן היה שם כל מיני מאכל מלבד
ה'לפתן' המוגש בסוף הסעודה. פשיטא שאיש לא היה דואג על חסרון הלפתן... חוץ מ'הרב' בעצמו... והיה הדבר
לתימה רבתי בעיני כולם, שהלא אפילו בעתות שלום מעולם לא היה מתעסק לחשוב אודות המאכלים המוגשים
ומוכנים לפניו, ועל אחת כמה וכמה בעת מלחמה... ובפרט שאכלו יותר מכדי שבעם, ולמי 'חסר' בדיוק עכשיו
'ליפתן' (מנה אחרונה)...

ונעמד הגרי"ז על רגליו ושאל בכובד ראש האם מישוהו השאיר אמש מהסעודה, ונאלמו הכל בדומייה ואיש לא
ענה, חזר הגרי"ז על שאלתו ודרש לדעת מי השאיר אתמול מהאוכל, עד שקם ילד קטן והודה כי אכן השאיר משהו.
הורה לו הגרי"ז לספר בקול גדול מה הותיר למשמרת, וסיפר כי חשש שמא לא יהיה להם מה לאכול על כן נטל
מעט לפתן והניחו בצנצנת בכדי שיהיה לו היום מה לאכול. פנה הגרי"ז לכל אותם שהיו עמו, ואמר להם, ראו
והתבוננו בכל מעשי ה', הילד השאיר לפתן על כן לא קבלנו היום בדיוק את הלפתן, וכל זה ללמדנו עד כמה הקב"ה
שומר ומגן עלינו כפי מידת בטחונו בו, ואם נסמוך עליו לבדו נזכה לראות תמיד כיצד הוא מגן לכל החוסים בו.

לכל יוה"כ, לכך הוא שקול כיוה"כ עצמו, והוא העצם של יום הכיפורים. עכ"ל.

ושורש ומקור הבטחון הוא מתוך האמונה הטהורה שהוא אבינו הוא מלכנו, ומעולם לא הסיר את אהבתו מבניו חביביו, על כן בוודאי יעזור ויגן לנו בכל עניינינו². וכאותם דברים נוראים שמצינו ב'דעת זקנים' מבעלי התוס' על האמור בפרשתן (לא יי) 'וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם', בזה"ל, זהו דרך חיבה, כאדם שחטא לו בנו ואומר לרבו להלקותו, והוא אינו יכול לראות בצרת בנו שרחמיו עליז, ומסתיר פניו שלא יראה בהכאת בנו, עכ"ל. והרי שאפילו ה'הסתר פנים' בא מגודל אהבתו של הקב"ה לבניו חביביו עד שאינו יכול לראות בצרתם, וגם בשעה שנאמר עליה 'וחרה אפי' עדיין חיבתו עלינו³.

בפרשתן (לא יי-יח), וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, הקשו הראשונים, שאם אכן הוא יודע שכל צרותיו הם בעבור שאין אלוקי בקרבו, נמצא שהוא

הקב"ה שיהיה עם יהושע בן נון ולא יעזוב אותו, א"כ מה היה צריך לומר לו אל תירא ואל תחת, אלא, שאם היה יהושע מתיירא ח"ו אזי לא היה מועיל לו אפילו הבטחתו של הקב"ה להיות עמו, שחסרון הבטחון בהש"ת סותם את צנורות ההשפעה והחסדים [וכדבריו הנודעים של הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע על אומרו 'וכי תאמרו מה נאכל'].

ומעניינא דיומא הוא, כמו שביאר הגה"ק רבי שלמה קלוגער זי"ע (קהלת יעקב דרוש כח לעיו"כ תקצ"ד) במה שאמרו חז"ל (ברכות ח:): 'כל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי', על פי מה שמוכיח שהבטחון בהש"ת ואמירתו שהכל לטובה מהפכת את כל הדינים באמת לטובה, וכמו שמצינו בנחום איש גמזו, שעל ידי שאמר 'גם זו לטובה' נהפך באמת הכל לטובה (כמובא באריכות בתענית כא). ועפ"ז כתב 'דבאמת מצד עצמו היה ראוי יום הכיפורים להיות יום הדין גדול ונורא מאוד, רק ע"י שישראל אוכלין ושותים בערב יוה"כ ומראין בטחונם בו ית' וכמו שכתב הטור (סי' תר"ד) בשם החי"ט, ולכך בטחון זה גורם שמהפך את יוה"כ מיום דין להיות יום רחמים גמורים, וא"כ בין ראב"ל ערב יו"כ גורמת

ב. איתא בגמ' (תענית כה:) 'מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים', וביאר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע כי רבי עקיבא הזכיר בתפילתו אבינו מלכנו, וגילה ועורר כי בכל מצב שלא יהיה – הקב"ה הוא אבינו אב הרחמן, ובין כך ובין כך נקראו בנים, ועל כן מיד נענה בתפילתו וירדו גשמים.

ולדין ייאמר, בימים אלו בהם אנו מרבים בתפילות ומזכירים כ"כ הרבה פעמים אבינו מלכנו – הרי עלינו להתחזק באמונה הטהורה ברחמי האב על הבנים, ובזה נזכה שאכן אבינו מלכנו יחוס וירחם עלינו.

ג. כה כתב ב'כד הקמח' (ראש השנה), שתיבת 'דין' היא בלשון יחיד, ו'רחמים' היא בלשון רבים, לומר לך שבכל מצב של דין יתרבו ויתגברו הרחמים כהנה וכהנה.

עפ"ז כתב ב'מגדלות מרקחים' (להגה"צ רבי לוי יצחק מצעהלים בנו של הגה"ק בעל ה'ערוגת הבושם' זי"ע) על נ"ך, ביאור נחמד בפסוק הנאמר בתהלים (ק"ט קנו) 'רחמין רבים כמשפטיך חייני', כי לעולם הדין הוא יחיד (כי בעצמותו הוא יחיד, עיי"ש) והרחמים הנם רבים, והרי קי"ל להלכה ש'יחיד ורבים הלכה כרבים', על כן כביכול חייב הקב"ה לפסוק כ'רבים' שהם הרחמים הגוברים, מבטלים וממתקים את כל הדינים, וזהו שאמר הקרא 'רחמין רבים', וממילא כמשפטיך – עפ"י משפטי התורה חייני – תצילני מכל הדינים לחיי עולם.

ד. יתר על כן פירש הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע (זכרון זאת) בלשון הכתוב (ירמיהו לא יט) 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה'', שלכאורה יש להקשות שהרי 'דיבור' הוא לשון קשה, והיאך שייך לומר כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, רחם ארחמנו, וכי לזה רחמים יקרא... אלא ביאור הדברים, כדרכו של עולם, אשר האב שצריך לייסר את בנו לטובתו באותה שעה מתגברים רחמים עליו, כך באותה שעה שהקב"ה 'מדבר' אל האדם אזי מתגברים הרחמים יותר ויותר, ומעתה זכור אזכרנו ורחם ארחמנו...

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יזה"כ

'רעות' פירושה עצם הרעה, ואילו 'צרות' הוא מלשון 'צר' (דחק), וכמו שתירגם אונקלוס 'ועקן' דהיינו מועקה, ר"ל שהאדם מרגיש בעת הרעה שהוא נתון במיצר ובמועקה ורוחו נשברת לרסיסים, וזאת בנוסף לעצם הייסורים שמחמת הרעה. ובאמת הרגשה זו אינה באה מעצם הרעה והייסורים, כי אם מחסרון האמונה והבטחון, על כן הוא עשוק ורצוץ כל הימים, כי אילו היה תקיף באמונתו בה' ובהשגחתו הפרטית אזי אף בשעת הרעה ח"ו לא היה מרגיש שהוא במיצר, ולא היה לו 'צרות' אלא רק 'רעות', כי בכל רעה אשר תבוא עליו היה מוצא מזור ותנחומים, וכמו שאמר דוד (תהלים כג ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי'. ובוה יתבאר היטב כל לשון הפסוק, שבתחילה אמר 'ומצאוהו רעות רבות', ר"ל שפקדו אותו ייסורים ורעות, אך נוסף שבר על שבר שהוא מדוכא בצרה ובמועקה, אך לאחר שמכיר שכל זאת באה לו על כי אין אלוקי בקרבי, וכבר התחזק להשים אל לבו שאכן 'אלוקי בקרבי', הרי הצרה פורחת ונעלמת בלא היתה, ואומר 'מצאוני הרעות האלה' - רק 'רעות' ללא 'צרות'.

ובהאי עניינא עלינו להביא דברים יקרים ונפלאים שכתב הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (אדרת אליהו פר' ויקהל) וז"ל, והנה דע לך ידידי, כי מדת העצבון

מכיר בחטאו, א"כ, מדוע ממשיכה עליו מידת הדין, וכדכתיב בהמשך הכתוב 'ואנכי הסתר אסתיר'. וביאר הרה"ק הרבי ר' בונים מפשיסחא זי"ע (תורת שמחה אות קפ), כי זה כלל גדול ביסודות האמונה המהורה, שלעולם הקב"ה אינו 'עוזב' את בני ישראל, וכדכתיב (תהלים צד יד) 'כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב', בכלל ובפרט, לכן גם בשעת 'חרון אף' כשמוצאים אותו צרות רבות ורעות חלילה לו לומר 'עזבני ה' וה' שכחני', אדרבה, זה עצמו שהוא חושב שהקב"ה סילק שכינתו מעליו, וכבר אינו משגיח עליו, הא גופא נחשב לחטא, ועל כן 'ואנכי הסתר אסתיר פני'. כי על האדם לדעת שהקב"ה נמצא אתו בכל מצב, 'וגם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי'.

חזקו ואמצו - באמונתו יחיה

בפרשתן (לא יי), 'ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה', וצריך ביאור בשינוי לשון הפסוק, שבתחילה נאמר 'רעות רבות וצרות', ואילו לבסוף כתיב 'מצאוני הרעות האלה', ולא נאמר הרעות והצרות. ומבאר הגרא"מ שך זצ"ל (הקדמה ל'אבי עזרי' ח"ב) שהנה רעות וצרות יש לכל תיבה משמעות ופירוש שונה,

ה. וכעניין הזה פירש הגה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע (פר' אחרי) במה שאומרים ומתוודים ביום הכיפורים 'על חטא שחטאנו לפניך בתמהון לבב', שכפשוטו היינו בשגעון ובדרך שטות, וכמו שנאמר בפרשת התוכחה (לעיל כח כח) ומה מקום לווידידי ע"ז, והמהרי"ל מבאר 'דהיינו שמחשב, שהולך ומתרעם ח"ו על מידותיו של הקב"ה, ועל כך צריך להתוודות ולחזור ממחשבתו הרעה.

ו. כעין זה פירש בספר 'משכיות לבב' (על תהילים) בלשון הכתוב (קט קיד) 'סתרי ומגני אתה לדברך יחלתי', שכך אמר דוד המלך ע"ה, ידעתי שגם בזמן שאתה נראה כסתרי - בעת שהסתרת פניך, עדיין מגני אתה, מגין עלי ושומר אותי, על כן לדברך יחלתי...

ז. כה אמר הרה"ק רבי מענדל מווארק זי"ע (בית יצחק, וילך) וכעין זה ב'אמת ליעקב' לאדמוה"ז מסאדיגורא זי"ע, שיש ללמוד ממשחק הנהוג אצל הילדים שמשחקים בהסתר ובמחבוא, ועל בעל המשחק למצוא את המסתתרים, והנה, כאשר 'הנחבא' יכריז בקול ממקום מחבואו 'חפש אותי' ידע שהגיע זמנו לצאת ולחפש אחריו, אמנם, ה'חכם' ילך אחר מקור הקול וממילא יקל עליו למצאו, כך כביכול, הקב"ה אומר 'ואנכי אסתיר אסתיר' - ואתה בן אדם צא וחפש אותי... ואם בר דעת הוא ילך אחר הקול וימצא את ה' הא-ל המסתתר... אמור מעתה, תכלית ההסתר הוא כי הקב"ה רוצה ש'נחפש' אותו, ולא עוד שאלא שהוא הזמן המוכשר ביותר שאכן יוכל להתקרב אליו.

ח. כה אמר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל משגיח דשיבת פוניב'ז בשם מו"ר רבי צבי הירש ברוידא זצ"ל, אם יצו לאדם שיעמוד ברחובה של עיר ויפשיט את העוברים ושבים ממנעליהם ויחזור להלביש אותם, בוודאי ירגיש הלה השפלה נוראה ובזיון גדול. ומ"מ פוק חזי את 'מוכרי המנעלים', ככל שתהיה חנותו מלאה קונים, ויצטרך להרבות למדוד מנעלים על רגלי הקונים מאות פעמים בשעה, כך תתגדל שמחתו בכל מיני שמחה, מעתה תתמה, ההשפלה והבזיון להיכן הלכו... אלא מפני שהוא מרוויח בזה את פרנסתו הרי הוא מאושר ושמח בכל פשיטת

מחסרון אמונה, שאם היה לו אמונה והבטחה בהשי"ת בראוי ובמצטרך ודאי לא יבוא לידי עצבון, וא"כ איך שיך שתהיה מדת העצבון גזירה מן השמים. ואם כן מוכרח לומר שזו המכה הקשה היא מעשה ידי אדם, כלומר הוא עצמו הפועל ומביא עליו מכה זו. ונפקא מינה שלזה צריך התעוררות ממנו לשים הבטחתו בהשי"ת ויתעורר לבו בשמחה ובגילה. עכ"ל.

שבת בו תשוב - רמזי ועניני שבת שובה

הרה"ק מרו"ן זי"ע ביאר בלשון הפסוק (ישעיה נח יג) 'אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי', שהוא נאמר לגבי 'שבת שובה', כי הקב"ה אומר 'אם תשיב משבת' - שתחזור בתשובה בשבת זו"מ מכל 'רגלך' מלשון 'הרגלים', כלומר, שתשנה את הרגילות שהנך רגיל בה, אזי מבטיח לך הקב"ה שתזכה לסיפא דקרא 'עשות חפצך' - לעשות צרכיך ולפסוק עליך שנה טובה ומתוקה 'ביום קדשי' - זה יום הקדוש הממשמש ובא".

מלבד שהיא צער הנפש הנה היא גם צער הגוף מאוד, ומזקת לגוף הרבה, וכמה חולאים רעים ימשכו ממנה בר מינן. והנה מכה זו של מדת העצבון היא מעשה ידי אדם^ט, והכוונה דהיינו שכל מכה שתבוא על האדם ודאי היא גזירה מן השמים שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), וא"כ הכל גזור מן השמים. העצבון שיהיה לאדם זה האדם, הוא שהביאו בידו על עצמו, ומן השמים לא גזרו עליו שיהיה לו מכה זו, יען כי העצבון הוא דבר מגונה ושנאוי לפני הקב"ה, והאדם אפילו על עוונותיו אין ראוי להיות נעצב הרבה, ואם מן השמים יגזרו עליו יסורין הנה הקב"ה רוצה שהאדם יקבל את היסורין בשמחה ובטוב לבב, ואם כן איך שיך שמן השמים יגזרו עליו עצבון מאחר שצריך להיות מקבל גם יסוריו בשמחה, וזה הוא נסיון שעושים לאדם תמיד לראות אם מקבל את כל היסורין הבאים עליו בשמחה או לא, ואם כן לא אפשר שהם יגזרו עליו עצבון. ועוד, דמעיכרא עיקר העצבון שיהיה לאדם על פי הרוב יבוא

ולבישת מנעל. כיו"ב כשיבין האדם שהקושי הבא עליו לרווחתו, והוא מרוויח רבות מכל קושי בוודאי יגיל וישמח בו (מכתב מאליהו ח"א עמ' 84).

ט. ורמזו זאת במאמר הכתוב (תהילים קטו ד) 'עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם', שכל העצביהם והעצבון אינו אלא מעשה ידי אדם, ואינו מגזירת הייסורים.

י. ולרוב חשיבות הדברים אשר הם כלל גדול בכל תהלוכות החיים נחזור עליהם בדרך קצרה. שכאשר באה על האדם רעה ח"ו אזי לא נגזר מן השמים אלא עצם המכה וייסורים, אבל לא נגזר עליו כלל שיהא בעצבות, ולא יתכן לומר שחלק מגזירת הייסורים שיהא בצער, שהלא היא דבר מגונה ושנאוי לפני הקב"ה, ומה עוד שעיקר העצבות נובעת מחסרון האמונה, אלא בוודאי שהאדם מביא על עצמו את העצבות, ואדרבה זה עיקר הנסיון אם מקבל את הייסורים בשמחה.

וכך היה אומר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל בשם חותנו הרנ"ז זיו זצ"ל (בנו של הסבא מקעלם), 'אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה' (תהילים צד יב), מאושר הוא האיש שמקבל יסורים מהקב"ה. והכוונה כי היסורין שבאים מהבורא ניתן לסובלם בנקל יותר, כי הוא מעניש ברחמים, רק האדם לוקח על עצמו צרות רבות שהם קשים יותר הרבה מעונשי הבורא (ספר הזכרון להרב דסלר עמ' קכז).

יא. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע נכנס פעם בליל שבת קודש אל בית מדרשו, וראה את הקהל הקדוש יושב ועוסק בתורה ועבודה, שאלם ה'חידושי הרי"ם', וכי מי התיר לכם לשהות עתה בבית המדרש, במקום שתלכו לעסוק בקידוש היום וסעודת שבת, והרי כתיב 'וקראת לשבת עונג', והאיך תבטלו מצווה זו. לאחר זמן מועט המשיך ואמר, מאחר והינכם עוסקים ב'תשובה', עליה אמר רחמנא 'ומלתם את ערלת לבבכם', ומצוות מילה דוחה שבת קודש, וממילא מותר ואף מצוה בידכם להמשיך בתורה ועבודה בבית המדרש.

הקשה הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע, דהא דמילה דוחה שבת אינו אלא 'בזמנה', וכאן הוא שלא בזמנה, דהרי זמן ה'תשובה' הוא בערב שבת קודש כידוע, והאיך הותר להם לדחות את 'כבוד ועונג שבת' מחמת מילה שלא בזמנה, אלא מכאן יש להוכיח דאין 'זמן' לתשובה, אלא כל שעתא ושעתא זמנה הוא, ועל כן היא את השבת (ופשיטא שבשבת קודש זו הרי זה מילה בזמנה...).

יב. בסעודת רעוא דרעוין בשבת שובה נהגו אדמו"רי בית בעלזא זי"ע לשבת ליד הפתח, כרמז לעני העומד בפתח ומתחנן לפני בעל הבירה שירחם עליו ויקבל אותו בתשובה. שנה אחת התיישב הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יזה"כ

ולשאת תפלה ורנה, ולהפיל תחנה, והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה"ט, בענין שנאמר (ישעיה מט ח) 'בעת רצון עניתך ובוים ישועה עזרתך'. עכ"ל."

והנה בנוהג שבעולם (בקרב אומות העולם) שכל מי שהועמד למשפט יתור אחר ה'שופט' ומעשיו, ישחרנו בממון או בשאר עניינים... ויזכה בדינו, אף אנו להבדיל אלף אלפי הבדלות נהיה 'מגלה סוד' - כי מצינו דרך לשחרר בביבול את הקב"ה - שופט כל הארץ, והיא ע"י התפילה והצדקה, דכך איתא בגמרא (ברכות כח:): שאמר רבי יוחנן בן זכאי, 'עכשיו שמולכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים וכו', ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחרו בממון וכו', ולא אבכה'. וכתב המהרש"א (ה"א ד"ה ואיני) אף שאמר 'אי אפשר לשחרו בממון ולפייסו בדברים' זה אינו אלא לעולם הבא, אבל בעולם הזה יכולין לפייסו בדברים שהיא התפילה, ולשחרו בממון שהוא הצדקה.

איתא מהרה"ק ה"שפת אמת' זי"ע (תר"ס) בזה"ל, ויש להתחזק בשבת תשובה שהיא שבת הראשון בשנה, כדאיתא (שבת קיח:): אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון. ובר"ה שנעשה סדר חדש על כל ימי השנה בשמקבלין שבת ראשון בראוי מתוקן כל השנה. עכ"ל.

קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התפילות ביותר בימים אלו כתב הרמב"ם (תשובה ב' וז"ל, אע"פ שהתשובה והצדקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד", שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו', במה דברים אמורים ביחיד".

וז"ל ה'ערוך לנר' (ר"ה יח). 'דשאני עשרת ימי תשובה שאפילו תפלת יחיד ודאי מהני, ונקרע דינו לגמרי'."

כתב הרבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות יד), וז"ל, בעשרת ימי תשובה וכו', ולשפוך שית,

בסעודה שלישית בשבת שובה אצל הפתח, ופתח לומר בקול חנוק מדמעות 'כעני בפתח, כעני בפתח' ותו לא מידי, ודבריו שיצאו מעומק לב טהור חדרו בלבבות השומעים שתיכף ומיד חזרו בתשובה כעני בפתח. יג. כמו כן יש לדקדק בדברי רש"י הנודעים (ב"מ קו. ד"ה ותגזור) 'מה שתבקש מן היוצר יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים', שלא נאמרו הדברים רק לגבי התפילות בר"ה אלא 'בתחילת השנה'...

יד. ועד היכן מגיע הכח שיש לכל יחיד ויחיד לקרוע שערי שמים בתפילתו יש ללמוד ממה שהביא ה'אליה רבא' (תקפ"א בא"ז סק"ו) מה שכתבו ב'מנהגים', שאף שבכל השנה אין היחיד יכול לומר י"ג מידות דרך תפילה ובקשה, אך עשרת ימי תשובה שאני וניתן לאומרם אף ביחידות, ואם כי להלכה אין מורים כן, אבל עכ"פ למדנו מכלל הדברים שיחיד הרי הוא כציבור.

טו. וכה איתא ב'נודע ביהודה' (דרוש א' סליחות) וז"ל, הנה ידוע שבעשי"ת הקב"ה נמצא אף ליחיד, ואפילו נגזר בראש השנה לרעה יכול הגזר דין להתקדע בעשרת ימי תשובה ונחתם ביוה"כ לחיים, וזה יחיינו מיומיים ממה שנגזר עלינו מיומיים הללו (של ר"ה), שאפילו נגזר ח"ו למיתה יכול לחיותנו, כי ביום השלישי יקימנו לפניו בעצמו ונחיה.

טז. הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ב'יערות דבש' (ה"א דרוש ו) נתן טעם להא מילתא, מדוע הקב"ה מקבל את הבקשות והתפילות בימים שמלך יושב על כסא דין, דלכאורה איפכא מסתברא שבימי דין לא יתקבלו תחינות ובקשות לזכות לרחמים וחסדים, רק כי מר"ה ועד יום כיפור יושב הקב"ה ודן את העולם, ולא כבכל יום שדן את העולם רק בג' שעות הראשונות ביום (כמבואר בע"ז ד.), והנה 'ידוע מחוק ונימוס הדין שאין לדיין לכעוס על בעל דין בעת המשפט', וזאת משום שני טעמים, חדא שלא יסתתמו טענת הבעל דין וגם כדי שלא יוציא פסק דין מעוקל מתוך כעסו, ומשום הכי בעת ישבו על כסא משפט אינו יכול לכעוס כלל ומאריך אפו, ולכן אף כי רבו עוונות כחול, לא יכעס כלל, וביד האדם לבקש מנה גדושה של רחמים המתעוררים בעשרת ימי תשובה, ולכך ימים אלו הם ימי חפץ וימי רצון לה' אף כי הם ימי דין.

יז. חיזוק נפלא מדברי הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרוש ח, א' דסליחות), כי פעמים שהאדם עומד בתפילה בימים הנוראים ולפתע מוצא שמוחו משוטט במחזות אחרים לגמרי... אל ירגז ואל יאבד עשתונותו, כי כבר אמרו חז"ל (זבחים סח: ועוד) 'כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו', היינו אם ניגש מעיקרא ונכנס אל הקודש הרי 'פסולו' - המחשבות המשוטטות נעשו בקודש והקודש מקבלו (ורק אם ניגש מעיקרא כשמוחו בל עמו, ואינו מתאמץ מתחילה להיות שם... אז אכן זה נחשב פסולו בחוץ).

מוכן להיות נגמר דינו ביום הכיפורים, אין לך דבר נחוץ יותר מזה. עכ"ל. ואם כי לדידן אין נוהגים לומר בשבת, אך עכ"פ בכל ימי עשי"ת (ימות החול) ירגיש ש'אין לך דבר נחוץ יותר מזה'.

והנה אמרו (עיי' ר"ה טו:) 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה', והיינו 'צום קול ממון', ואמר הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע (פסח על שה"ש ב יד), שעל 'צום' יש ביד האדם לתרץ עצמו ולומר שאין בכוחו לצום ולהתענות מפני טבעו החלש, כמו כן על 'ממון' יענה ויאמר לא חנן אותי ה' ולא נתן לי די מעות שאוכל לפזר לצדקה, אבל על הרמת 'קול' בתפילה לפני ה' אין לו תשובה... ומעתה אם אכן ירים 'קולו' בתפילה וזעקה הרי זה מוכיח בעליל את צדקתו כי לא צם מחמת חולשה ולא נתן צדקה לחוסר הממון, אבל אם יתרשל גם ב'קול' יתברר למפרע שאין שום

ע"ב, שמעו נא אחינו בני ישראל 'עורי נא התייצבי נא בעד הנפש חלי נא' כל עוד נשמתו בקרבו בזה העולם בכלל, ובפרט בימים הללו להרבות בתפילה וצדקה ויצא דינו לאור". וכבר כתב ב'טורי אבן' (ר"ה טו:) לבאר מה שאמרו שה'צעקה' מתקבלת מיד, ש'אין זה השבת מעשיו לחוד, אלא שידפוק על שערי רחמים בתפילה ובקשה יתירה'.

ויש ללמוד על חובת התחנונים בימים אלו, שהנה כתב הטור (תרב) ונוהגין בספרד שגם בשבת מרבין לומר סליחות ותחנונים. והקשה עליהם שהרי קיי"ל שאין מריעין בשבת. ומתרץ ה'בית יוסף', וז"ל. נראה ליתן טעם למנהגם שהם סוברים להלכה כמ"ד מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או שטפוה נהר לפי שהוא דבר נחוץ וכו' וכיון דבעשרת ימי תשובה התפלה נשמעת יותר מבימים אחרים, וגם באותם הימים האדם

יח. סיפר הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל ראש ישיבת חכמי לובלין, מנהג היה לו לאחד מרבני העיירות שבכל עת שהיו העניים מתדפקים על דלתי ביתו לבקש מטבע לצדקה הייתה הרבנית מעניקה מטבע של 'גראש' לכל אחד, אכן, בראותה כי עני 'בן טובים' עומד לפניה הייתה מכנסת אותו אל הרב בעצמו, והוא היה מעניק לו מטבע של 'זלאטע' אשר היה שווה מאה 'גראש', אחד העניים שהיה רגיל לבוא בכל ערב לבקש נדבה מאת הרבנית, הצליח פעם להיכנס אל הרב בעצמו אשר נתן לו כהרגלו 'זלאטע', החל העני להתחנן ולהפציר שיעניק לו הרב עוד מנדבת לבו. שאלו הרב, הנה הרבנית נותנת לך בכל יום גראש אחד ומעולם לא בקשת עוד, ואילו ממני שנתתי לך זלאטע שלם הנך מבקש שוב, ולכאורה היה מן הראוי שתסתפק בנדבה גדולה זו ולא תעז לבקש עוד. השיב לו העני, הנה אף אם אתחנן לפני הרבנית הרי לא תתן לי אלא עוד גראש, ואין שווה בעיני להתחנן בשביל נדבה מועטת כזו, לעומת זאת הרב מחלק מטבע גדולה, על כן 'שווה' לי להפיל תחינתי בשביל לזכות בעוד מתנה גדולה כזו. ולעניינו יאמר שבימים האלו מעניקים מן השמים זלאטעס שלמים בלי די, והצעקה מתקבלת מיד, והחכם עיניו בראשו לבקש בעד הנפש חנינה אולי יחוס ואולי ירחם.

יט. שמעתי מידיד נאמן והוא איש 'הצלה', שזה עתה שהה בביתו ולפתע שמע דפיקות חזקות ונוראות על דלת ביתו, מיהר לפתוח את הדלת לראות מה זה ועל מה זה, והנה עומדת שם אם ומחזקת בידיה את בנה הפעוט שאיבד את ה'נשימה', וזקוק בדחיפות ל'הצלה', ואז הבין היטב מהו 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך', לא דפיקות חלושות, אלא דפיקות כמי שנצרך בדחיפות 'הצלה'... הצלת חיים.

כ. הנה תקנו הגאונים להוסיף לבקש בעשי"ת בברכת 'אבות' – 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים', וכבר הקשו שהרי ג' ברכות ראשונות של שמו"ע אינם אלא 'שבח' ותהילה לבורא ית"ש, ומה מקום לבקשות באמצע הברכה הראשונה (עי' טור סי' תקפ"ב). והביאור הוא על פי מעשה שהיה עם הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל בעת שכיהן ברבנות עיר הבירה לאנדאן (לונדון), אשר אחד מתושבי המקום ירד מנכסיו מטה מטה ל"ע וכמעט שלא גווע ברעב, והגיעו הדברים לידי 'פיקוח נפש' ממש, נחלץ הר"י לעזרתו, הוא בעצמו ערך מגבית והסתובב בבתי גבירים להתרימם מממונם. בליל שב"ק עלה הרב לגביר אחד והחל לבקש ממנו שיפתח את ידו ויתן עכשיו תרומה נכבדה, נדהם העשיר ואמר, רבי, שבת היום... יסור נא מר לביתי לאחר השבת ואז אתן, אמר לו הרב, בכוונה תחילה הגעתי עכשיו כדי שתבין ותשכיל גודל נחיצות הבקשה עד שאפילו שבת נדחית מפניה, ולא עת דברים עתה כי אם 'קום ועשה'... (ופשיטא, שבא רק אחר השבת לקבל הנדבה בפועל). כיוצא בדבר הננו מבקשים זכרנו לחיים דייקא שלא במקום הראוי ושלא עפ"י הסדר, כי אין הימים כתיקונם שצריך לשמור על ה'גינונים' ועל המנהגים.. אלא הזמן בוער כאש, ופיקוח נפש יש בדבר, רבש"ע זכרנו לחיים... ואם לא עכשיו אימתי...

'תירוץ' לא על ה'צום' ולא על ה'ממון' ורק עצלות תפסה אותו. וזה מרומז בפסוק (שיר השירים ב יד) 'השמיעני את קולך כי קולך ערב', כי ה'קול' ערב על הצום והקוליא. מה לך נרדם - לא להיות כשוטה המאבד מה שנותנים לו כתב ה'פלא יועץ' (ערך תשובה) וז"ל, ואם כל השנה הלך בשרירות לבו, ויצרו הפיל עליו תרדמה, הנה בהגיע ימי חפץ ימי רצון חודש רחמים ועשרת ימי תשובה יי לא עת לנום ולישן^ג, כי מלך במשפט יעמיד ארץ, וחרדה ילבש ויתעורר כאיש אשר יעור משנתו... כי הימים - ימי רצון^ד, ותפלתו ותשובתו עושה פרייה. וכתוב בספרים שהפרש יש בין עשרת ימי תשובה לשאר הימים לענין תשובה ותפילה בהפרש האור מן החושך, ויפה שעה בתשובה ומעשים טובים בימים האלה מימים שלמים בשאר הימים, אשר על כן ראוי לחוש על כל רגעיו של ימים אלו^ה שלא לאבדו^ה.

כא. עוד רמז שם, כי צום קול ממון כל אחד מהם עולה בגמטריא 'קול'. ו'ערב' עולה בגמטריא ב' פעמים קל"ו, ללמדנו שבשעת הדחק מועלת הרמת הקול במקום שנים האחרים שאין בידו לעשות.

כב. ראיתי להגאון רבי י"א דינר ששמע בהיותו על האוטובוס, איך שבחור יושב מאחוריו מדבר בטלפון, ובצד השני דברו באריכות, אמר לו הבחור דבר מהר כי הבטריה Battery) נגמרת... ולמד מכך, כיו"ב, בימים הללו, הקב"ה אומר לנו, מהר מהר, הבטריה נגמרת, עוד מעט קט יום הדין - אל תחשוב שיש לך זמן... כביכול הכל נגמר, יום הדין מגיע וחייבים להתחיל לסגל הרבה תורה ומצוה, לזכות גדול לקראת יום הדין.

כג. ויזהר שלא יהיה כאותו בחור שהיה מרבה לישן ביום ובלילה, פעם אחת פגע בו 'ראש הישיבה' ושאלו, נו, יקירי, האם ידעת כבר מהי התשובה על קושייתו של 'רב החובל'... הבחור שלא ידע מאומה מהנלמד בישיבה, שאל את רה"י - באיזו סוגיא מדבר ראש הישיבה... אמר לו ראש הישיבה, כי כבר הקשה רב החובל את יונה הנביא 'מה לך נרדם' קום קרא אל אלוקייך... אולי יתעשת....

ידוע שהצאר ניקולאי היה מפעם לפעם מחליף שמלותיו ולובש עצמו כאחד הכפריים, והיה מהלך בין הבריות לשמוע מה הבריות סחים ומה דעתם על הנעשה במדינה. באחד הלילות פגש בכמה אנשים היושבים בבית המזיגה, פתח שיחתו עמהם, בתוך הדברים שאלם - לו שמעתם שהמלך יושב בחברתכם, מה הייתם מבקשים מאתו, ויענו כל אחד לפי דרכו, זה אמר הייתי מבקש לקבל אחוזה גדולה, השני ביקש שדה גדולה, והשלישי ביקש סכום מעות אדיר... רק אחד מהם אמר בזלזול, מה לכם כי תדברו גבוהה, מה לכם עוסקים בשטויות והבלים - והרי אין המלך נמצא כאן, שתקו והניחוני לנפשי, והם לא ידעו שהמלך מדבר עמהם. ויהי ממחרת, קיבל כל אחד מהם ע"י שליח מבית המלכות ככל אשר שאלה נפשו ביום האתמול, זה קיבל אחוזה, זה שדה, והשלישי קיבל את מלוא הסכום שדיבר עליו אתמול.... והרביעי קיבל מכתב חתום בידי המלך, אכן, נניח לנפשך מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, ומאומה לא יגיע אליך מבית המלך... וכי אפשר לתאר עלי גליון את צערו הגדול שהפסיד אלפי אלפים בדבריו אלו... ולדידן, ימים אלו גבוהים עד מאד כי הקב"ה ממציא עצמו אלינו - דרשו ה' בהמצאו... בל נהיה כאותו שוטה שלא הרגיש כי המלך נמצא בסמוך אליו... ועל ידי בקשה מעומק הלב בידינו להמשיך על עצמנו שפע גדול עד מאד, גם יש בידנו לקרוע ולבטל גזר הדין ולהפכו מדין לרחמים, המבקש בזו העת 'מנוחה' אינו אלא מאבד עצמו לדעת ר"ל.

כד. ידוע שהרה"ק משינאווא זי"ע היה רגיל לומר, שהגם שהימים האלו הם ימי דין ומשפט, בכל זאת הרי הוא מרגיש התעוררות אהבה כמו בימים טובים.

כה. בדרך צחות אמרו, כי אם אמרין 'לב יודע מרת נפשו' הרי וודאי ש'לב יודע מתיקות נפשו' - עד היכן ביכולתו להגיע, ואם הדברים אמורים בכל ימות השנה, הרי על אחת כמה וכמה בימים מסוגלים ונעלים אלו.

כו. הגאון ר"ח קנייבסקי זצ"ל מביא בספרו 'מכסה עתיק', איתא במדרש על הכתוב (תהלים לב ו) 'על זאת יתפלל לעת מצוא', ש'עת מצוא' הכוונה לזמן של עשי"ת שנאמר בהם דרשו ה' בהמצאו.

ולפי"ז יתבאר 'ועל זאת יתפלל' שימים הללו 'רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו' שהימים לא ייאבדו כמים שוטפים הנשפכים והולכים להם (זאל נישט ווערן אפגעוואשן).

כז. הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע שאל פעם לעשיר אחד שקנה בדמים מרובים את ה'עליה' של 'מפטיר יונה' במנחה דיו"כ האם הוא יודע מהי חשיבותה של הפטרה זו, השיב הלה בפשטות מפני שנאמר בה גודל מעלת התשובה שמבטלת גזירות רעות, דכתיב (ג י) 'וירא האלוקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, וינחם

הוסיף על דבריו ה'ראשית חכמה' (בספרו תוצאות חיים אות ג) וז"ל. ואני אומר שלא יעסוק במלאכה בכל יום מאותם הימים אלא מה שיספיק לו בצמצום, כי ימים אלו מקודשים, שיום טוב לפנייהם ולאחריהם, והם כמו חולו של מועד, עכ"ל. והיינו שאף המוכרח לעסוק בענייניו על המחיה ועל הכלכלה, יזכור היטב באלו ימים הננו נמצאים...

מודה ועוֹב ירוחם - סגולת המכיר שחטא ומודה על האמת בפרשתן (לא יו"ח), וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלוֹקִי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, וכבר הבאנו את הקושיא הידועה, מדוע 'אנכי הסתר אסתיר פני' אחר שכבר אמר 'על כי אין אלוֹקִי בקרבי מצאוני הרעות האלה'. ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תר"מ ד"ה ואמר על) וז"ל, ונלע"ה, מתחלה ואסתירה פני מהם, מהם דייקא - מהם אסתיר פנים, ועי"ז 'ומצאוהו רעות רבות וצרות', ועי"ז, יתודו וישובו ויאמרו על כי אין אלוֹקִי בקרבי וגו', ועל ידי זה ואנכי הסתר אסתיר את פני לא מהם אלא על כל הרעה אשר עשה ופנה אל אלהים שהשתחוה לצלם בימי נבוכדנאצר - אסתיר פני מאותה הרעה. עכ"ל. כי ההכרה וההודאה שאכן חטא לאלוקיו היא מעבירה את מידת הדין וכל פורענות^{כט}, ומאחר שהתוודו על

כתב הרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (דרוש לשבת תשובה תקנ"ב) וז"ל, לפחות כל אחד מבני העיר יתבטל יום או יומיים או שלושה ימים בחודש אלול מענייני ביתו ויעסוק כל המעת לעת בעסקי נשמתו ויתפלל לפני השי"ת, שלהיותו טרוד כל השנה יחשבו ימים אלו כאילו עסק כל השנה בתורה ובמצוות וכו'. ואף כי ב'אלול' דבריו אמורים לא גרעו עשרת ימי תשובה' מהם.

וכבר כתב רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות יד) וז"ל. בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר השם, לבו יחיל בקרבו, בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלוֹקִים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נדון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים. ובעת אשר ידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו, ובכל דרכי חריצות יחיש מפלט לו, ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו, ולא ישגיח לפתח ולשדר אדמתו, ולא יפנה דרך כרמים, ולא יתרפה ביום צרה מהבין לב להנצל כצבי מיד. לכן מה נואלו היוצאים לפעלם ועבודתם עדי ערב, בימים הנוראים ימי הדין והמשפט, ואינם יודעים מה יהיה משפטם... וראוי לכל ירא אלוֹקִים למעט בעסקיו ולהיות רעיוניו נחתים, ולקבוע ביום ובלילה עתים, להתבודד בחדריו, ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות, ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה, עכ"ל.

האלוקים על הרעה אשר דיבר לעשות להם, נענה הרה"ק ואמר, לא כן, כי עיקר עניינה 'מה לך נרדם קום קרא אל אלוֹקִיךְ אולי יתעשת האלוֹקִים לנו ולא נאבד' (א ו)...

כח. ב'תשעת הימים' נשאל אחד מגדולי הדור זצ"ל ע"י איש בעל עסקים האם מותר לו לעסוק באיזה מסחר מטעם 'השתדלות'... שחק הגדול וענה ליהודי, וכי העת להשתדלות היא ב'תשעת הימים' - העת והזמן לזה הוא ב'עשרת הימים', כלומר שבימים האלו קוצבים לו לאדם קצבת כל השנה ואז יעשה השתדלות ב'תהלים' ובתחינותיו לפני השי"ת.

וכבר הבאנו את דברי הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פינחס אות תפד) וז"ל, גם פעם אחת ציוה לומר פרשת המן בכל עשרת ימי תשובה, וכמה פעמים שמעתי שהיה מזהיר להתפלל על הפרנסה ושאר הצטרכויות ולהאמין שהשי"ת ימלא שאלתו בוודאי, והיא מצווה רבה.

וכך מספרים ששאלו את הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל לטעם מנהגו לסיים בכל יום מעשי"ת את ספר התהילים, והשיב שעושה כן, כי זה ה'השתדלות' שלו לפרנסה...

כט. וכך אמר הגה"ק רבי חיים מוואלוז'ין זי"ע שהאיש אשר ייסורים באים עליו ומתוודה באותה שעה על חטאיו ודאי שילכו מאתו היסורים, והיה אומר, שהדבר בדוק ומנוסה, שמיד כאשר יחזור בתשובה ויתוודה ימתקו הדינים ויהפכו לרחמים.

ובדידיה הוי עובדא, בעת אשר נסע הגר"ח לשמחת נישואי בנו הגאון רבי איצ'לע, ובהיותו על אם הדרך חל 'יום הקריאה' בתורה - יום שני בשבת, וביקש הגר"ח שיביאו ס"ת מעיירה סמוכה בכדי לקרוא בו, אכן היה שם

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

עוונם והבינו שאירע להם הצרה מחמת שלא הלכו בדרכי ה', יעוררו מידת הרחמים מלעילא, עד שהקב"ה יעלים עיניו כביכול ממה שחטאו.

מבטים אותם, שכן כתוב (משלי כח יג) 'מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם', ומציל את נפשו מדינה של גיהנום לא.

ובן אנו אומרים ב'וידוי הגדול' של רבינו ניסים (ביו"ק ועוד) ומנהגך לרחם על בריותך, וביותר לשבים אליך ומודים לפניך ועוזבים ומתנחמים על פשעיהם ולא

ובתב הרמב"ם (הל' תשובה א א) וז"ל, כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בודון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו

עוד רב אחד אשר היה גדול בשנים מהגר"ח והוא אמר שאין לטלטל ס"ת עבור זה, וקיבל הגר"ח את דבריו, ולא שמע באותו יום 'קריאת התורה'. בשובו לביתו נגנב מעמו הספר-תורה שלו, הבין הגר"ח מיד על מה באה עליו הרעה הזאת, ונכנס לחדר אחר ותוודה על שחטא בביטול קריאת התורה, ובעודו שם הודיעו שנמצאה הגניבה ונמצאו הגנבים – חיילי המלך שבזזו, וכשפתחו את הס"ת ראו שיריעה אחת נחסרה, והיה זה במקום הקריאה מה שהחסיר מלקרוא...

מין הבאר

וכך מצינו גבי בלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כב לד) 'ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי', ואמרו במדרש (במדבר"ר כ טו) שהיה רשע ערום, ויודע שאין עומד מפני הפורעניות אלא תשובה, שכל מי שחוטא ואומר 'חטאתי' אין רשות למלאך ליגע בו, לכן אמר חטאתי.

כתב על זה הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (בלק אות כב) וז"ל. מזה לימוד עצום שלא יאמר האדם איני מוכן לתשובה וכדומה מחסידישע תירוצים הכל הבל, רק בכל עת פתוחין שערי תשובה. ועל עצם מחשבה זו – שאין בכוחו לשוב, יעשה תשובה, כי זה וודאי שזה הרשע – בלעם, לא היה מוכן לתשובה, ולא חשב לשנות דרכיו אף לרגע אחד, ואעפ"כ הועיל לו אמירת חטאתי, ק"ו לכל בר ישראל יהיה מי שיהיה, בעת שישום לבו לשוב בתשובה – יקבלנו אביו שבשמים באהבה וברצון.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה חוזר על דברי מדרש זה, והיה אומר שמצווה לפרסמו לבני הנעורים – במקום שיענו יומם ולילה תירוצים על מעשיהם, יענו ויאמרו 'חטאתי' ויחזרו לדרך המלך – מלכו של עולם. פעם ראה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שני בחורים המדברים ביניהם בשעת התפילה, ניגש אל אחד מהם ואמר לו לא תדרוך כף רגלך בבית מדרשי משך שבועיים ימים, החל הבחור להצטדק ולומר שאין האשמה בו, רק הלה דיבר והוא לא דיבר כלל רק האזין לדבריו, אמר לו ה'בית ישראל' מכיון שאתה מתחיל עם תירוצים לא תיכנס לבית המדרש ששה שבועות... לאחר מכן ניגש אל חברו ואמר לו מעתה אל תיכנס לבית מדרשי שבועיים, ענהו הבחור, רבי, חטאתי, ורוצה אני לשוב על מעשה זה, אמר לו ה'בית ישראל' [אחר שלא תירץ עצמו] היכנס תיכף ומיד לקידושא רבה.

אף הוא אמר פעם לאחד מחסידיו (שמעתי בשם בעל המעשה) שערך אליו 'נסיעה', וכשקיבל שלום שאלו הרבי למטרת בואו, אמר לו 'באתי הנה אל הרבי', אמר לו הרבי המדבר באמצע התפילה לא בא אלי לשבת (כאומר, אל תאמר במצב כזה שבאת אלי...), ומספר בעל המעשה שעפ"י אמת הוא לא דיבר מאומה בעת התפילה, רק זה היושב לצידו דיבר והיה נראה כמו שהוא השתתף בשיחתו, אבל זה החסיד נהג בחכמה ולא ענה לרבי – לא אנכי המדבר, אלא נענה ואמר, איך וועל שוין מער נישט רעדן... (יותר לא אדבר בעת התפילה) אמר לו הרבי ב'תוך כדי דיבור', אכן, באת אלי לשבת...

ל. בקרב חסידיו של הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע היה חסיד בשם רבי ירוחם, והיה הבית אהרן מרבה לשלחו לגשת להתפלל לפני העמוד. פעם שאל אחד החסידים שגם נפשו אוותה להתפלל לפני העמוד... רבי קדוש, וכי משום שהוא נקרא בשם 'ירוחם' יגש כל כך הרבה לעמוד... (כטוען מבלי אומר ודברים, נפשי מה תהא עליה), אמר לו הרבי, לכשתהיה מודה וגם עוזב אז גם אתה תיקרא ירוחם...

לא. יסוד גדול אמר הרה"ק הר"ב מפרשיסחא זי"ע, בבי"ד של מעלה לא ישאלו לאדם מדוע נכשל בחטא, רק טענה אחת יטענו בפניו – מדוע לא שבת בתשובה, ולאדם לא יהיה מה להשיב על כך, כי מה הפריע לו להתחרט על העבר ולקבל ע"ע לתקן דרכיו מעתה.

חייב להתודות לב לפני הא-ל ברוך הוא לג, שנאמר (במדבר ה ו-י) 'איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו' זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה לד. חכמי הראשית חכמה' מבאר מדוע תקנו חכמינו ז"ל את סדר הווידוי על פי סדר אותיות הא-ב, כי חכמי הקבלה כתבו, שהעולם נברא על ידי הכ"ב אתון

ומבואר כן להדיא במדרש (נשא, במד"ר יג ג) כי טרם שגורש אדם הראשון מגן עדן ביקש ממנו הקב"ה שיחזור בתשובה, ואמר לו 'אפילו עכשיו עשה תשובה ואני מקבלך', ומאחר שלא עשה תשובה גירשו אותו, והן הן הדברים, שעל עצם החטא היה בידו להצטדק, וכמו שטען בעצמו (בראשית ג יב) 'האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל', אך על הטענה מדוע לא חזר בתשובה לא היה לו מה להשיב, ומשום הכי נענש מן הדין. לב. והדברים אמורים ביותר בעמדנו לקראת האי יומא רבא, יום הכיפורים, שה'וידוי' הוא אחד ממצוות היום, וכדאיתא בגמרא (יומא פז:) תנו רבנן, מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה, כי אי אפשר לתשובה בלא וידוי.

ובגשתו לאמירת 'אשמנו' יתבונן במה שאמר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע ממה ששמע בנעוריו מפי מגידי אמת, שצריך לזכור בשעת אמירת הוידוי, שעתיד הוא להיות לבוש ב'קיטל' (תכריכים) וטלית ויתוודה (לפני ב"ד של מעלה) ולא תתקבל תשובתו, שהרי אז כבר אין מועיל הוידוי, ואילו עכשיו עדיין בידו לתקן על ידי הוידוי, וזה יעשה עליו רושם.

באופן אחר אומרים משם הרה"ק רבי יעקב יחזקיהו מפאפא זי"ע בדרך הנכונה איך צריך האדם לומר וידוי, שיצייר בעיניו שהוא עומד בתוככי יער ו'שודדי דרכים' מצאוהו, וכבר הוציא הרוצח את חרבו מנדנה, והוא מתחנן לפניו שלא יהרגנו תיכף אלא ימתין דקות ספורות כדי שיוכל להתוודות קודם מותו.

אמנם, כנזכר למעלה, לא יתוודה מתוך עצבות חלילה, וכמו שאומרים העולם, שלכן יש 'תנועה' מיוחדת של ניגון באמירת הוידוי, כדי להזכיר שגם בעת כזאת אסור להיות בעצבות, ואדרבה יעשו מתוך שמחה ונעימת השירה, וכמו שאומרים בשם החזן מזאסלאב שהיה מנגן פעם באמירת הוידוי ומתוך כך נענה ואמר 'רבש"ע', אם לא היו בני ישראל חוטאים, מהיכן היה לנו 'אשמנו' מתוך כזה... והאמת שאין זו מליצה בעלמא, רק יסודתה בהררי קודש בשם הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, שהיה רגיל לומר לזכותן של ישראל, אם לא היינו חוטאים מאין היה להקב"ה 'ונסלח' כזה שאומרים בנעימה ובהשתפכות הנפש. והלימוד מזה פשוט וברור, שהוידוי חייב להיות מתוך שמחה של מצוה.

ויש שמביאים (סיפורי בעש"ט) שפעם הגיע הבעש"ט הק' זי"ע לעיר אחת לפני ראש השנה ושאל את בני העיר מה מנהגו של החזן שלהם בשעת תפילותיו בימים הנוראים, אמרו לו, הוא נוהג להגיד על חטא בניגון של ששון ושמחה, ביקש הבעש"ט להביא לפניו את החזן ושאלו לטעמו של דבר, הסביר לו החזן את הענין, עבד בזוי בשעה שהוא גורף ביבין כדי לנקות את חצר המלכות מן הזוהמה והשופכין, כלום הוא עצוב, לא ולא, אדרבה, הוא שמח מאד על שזכה להיות מקורב אל המלך ולשמש לפניו במלאכת הנקיון, אין תימה שהוא מזמר בשעת אותה העבודה ניגונים שמחים, אמר לו הבעש"ט, אם בכוונה זו אתה מתפלל הלואי יהיה חלקי עמך.

הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע מערלוי ביאר עוד בטעם אמירת הוידוי מתוך נעימה, כי על ידי תשובה מאהבה יתהפכו העוונות לזכויות, וממילא שמחה גדולה לנו כשאנו חוזרים בתשובה שע"ז ירבו זכויותנו. ועוד ביאר, כי הוידוי הוא מצוות עשה מדאורייתא, ואם כן צריך לקיים מצוה זו בשמחה ככל מצוות התורה...

לג. הנה המנהג להכות באגרופו על הלב בשעה שאומר הוידוי, וב'אגרת הטיול' (חלק הרמז אות יט) להגאון רבי חיים בן רבי בצלאל מפרידברג (אחי המהר"ל), מבאר בדרך הלצה הטעם שמכים דווקא באגרופ, על פי הכתוב (דברים יז ז) 'יד העדים תהיה בו בראשונה', והלא אמרו בספרי (פר' האזינו סי' שז) 'כשאדם נפטר מן העולם, באים כל מעשיו ונפרטים לפניו ואומרים לו כך עשית פלוני, והוא אומר הן, והוא אומר לו חתום שנאמר (איוב לו ז) 'ביד כל אדם יחתום', נמצא שהיד הוא העד, ולכן עליו להעניש את האדם תחילה.

לד. ה'משך חכמה' (לא יז) מוכיח, שוידוי הוא עיקר מצות תשובה, שהרי אין לומר שעיקר התשובה היא עזיבת החטא, דהא גם בלא תשובה אסור לחטוא מכאן ולהבא, ואם כן מה הועילה לו מצות תשובה במה שמקבל על עצמו דבר שהוא מושבע ועומד עליו מהר סיני, אלא ודאי עיקר התשובה הוא הוידוי מעומק הלב על מה שחטא.

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

להתוודות בדרך הזה, שאנחנו בטוחים בחמלתו יתברך שמו שירחם עלינו וימחול לנו על חטאתינו, ולא בעצבות שמפרש את חטאיו ומעורר דינים על עצמו, כי אם בבטחון גדול, כמאמר הכתוב (משלי כה יג) ומודה ועוזב ירוחם' לו, עכ"ל.

יעזוב רשע דרכו - עיקר התשובה בקבלה על העתיד

הגה כתיב (ישעיה נה ז), 'יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו' וישוב אל ה' וירחמהו, והיינו שעיקר תכלית התשובה הוא להיות 'מודה ועוזב', בקבלה על העתיד לט', ובעזיבת הרגליו הרעים שהרגיל עצמו בהם

דאורייתא, וכשהאדם חוטא הוא מחריב את העולם שנברא באלו האותיות, לכן בעת שנפשו מתעוררת לשוב אל בוראה, ובא לתקן את הפגם ע"י תשובה יש לו להתוודות בווידי המיוסד על סדר האלפא ביתא, ומוסיף, שמכל מקום מקדימים תחילה לומר 'חטאנו' אף שהוא מתחיל באות ח', כי תיבת חטאנו נצרכת לכל לראש, מאחר ובשעה שאדם עונה ואומר 'חטאתי', הרי הוא משבית מעליו את היצר הרע וקטרוניו, ואז הוא בשר לומר את הווידי, ללא שיקטרג עליו השטן לעילא'ו.

כתב הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע ב'ליקוטי שושנה' (ד"ה שאו מנחה) 'ומלמד אותנו הכתוב

לה. ענין מחילת העוונות מבאר הגה"ק המהר"ל זי"ע (נתיבות עולם, נתיב התשובה פ"א) במשל לראובן שעשה עוולה גדולה לשמעון, ומדינא יש לשמעון תרעומת עליו על שהתנהג כנגדו שלא ביושר, ואעפ"כ כאשר יבוא ראובן ויפול לפני שמעון ויבכה ויתחנן לפני רגליו שיסלח לו על פשעו, ושמעון יכיר בדבריו שהם 'דברי אמת', ובאמת הנו מתחרט על מעשיו, לא יהא שמעון אכזרי אלא יתרצה לסלוח לראובן על מה שעשה כנגדו, וכ"ש שבשר ודם המכיר בחטאו ומבקש מבעל הרחמים שיסלח לו תקובל בקשתו.

ומוסיף עוד, שכשם שבשר ודם נופל לפני רגלי חברו בקירוב מקום ומבקש ממנו מחילה, כן נמי נדמה האדם שמתוודה ומבקש מהקב"ה שיסלח לו, וכיון שהוא נמצא אצלו יתב"ש בקרבת מקום כביכול, על כן אין המקטרגים יכולים להשטין עליו, שהרי הקב"ה מחסה וסוכה עליו בעת הזאת, ואין לך הגנה טובה יותר מזו. לו. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע המשיל את הדבר לאחד הלווה מעות מרעהו, אם כשיבוא המלווה לתבוע את חובו, ידחה ויאמר לו הנה המתן לי עוד יום ויומיים, שבוע או שבועיים, אזי יחכה לו. אך באם יטען כנגדו איני יודע מה אתה סח לא היו דברים מעולם, תיכף ומיד יתפסהו הלה ויוליכו אל בית הדין למשפט על הכחשתו. זהו ביאור הכתוב (ירמיה ב לב) 'הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי' כי האומר לא חטאתי הרי מיד יבוא במשפט לפני מרן דבשמיא. אמנם אם יודה האדם על חטאו, אזי מודה ועוזב ירוחם.

לז. הנה אומרים אנו בסליחות 'וסלחת לעוני כי רב הוא' (ומלשון הכתוב תהלים כה יא), והקשו המפרשים כי לכאורה קשה איזה נתינת טעם יש בדבר, וכי מחמת שרבו עוונותיו על כן צריך לסלוח לו, ואדרבה, לכאורה יש בזה טעם לסתור. וביארו בזה (הגה"ק הבן איש חי, בספרו 'עוד יוסף חי' דברים, ועוד הרבה) בדרך צחות ומליצה, כי נחלקו בגמ' (ב"ק עה.) לענין 'מודה בקנס ואחר כך באו עדים', שלדעת רב נפטר מחמת שהודה מקודם, ואילו שמואל אמר שהוא חייב, שהרי סוף סוף אין צורך להודאתו וניתן לחייבו על פי העדים שבאו לבסוף, והלכתא כרב, ולזה אנו אומרים 'וסלחת לעוני' מאחר שאנו מודים עליהם... שמא תאמר, שיש 'עדים' בדבר, הרי כי 'רב' הוא – הרי נפסקה הלכה כרב, ובדין הוא שמודה ועוזב ירוחם...

אגב אורחא, הרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע ביאר בדרך מליצה, עפ"י מה שאמר רב (יומא סד.) 'בעלי חיים אינן נדחין' (בהמה שהוקדשה לקרבן, ובעודה בחיים נדחית מהקרבה מחמת פסול וכיו"ב, אם אח"כ עבר ממנה הפסול הרי היא חוזרת להכשרה הראשון), וזהו שאנו אומרים וסלחת לעוני כי רב הוא, שהלכה כרב שבעלי חיים אינם נדחים, והוא יסוד וחיזוק גדול לדופקי בתשובה, כי לעולם אין אדם 'חי' נדחה ח"ו מלחזור ולהתרחקות לפני ה', ועד יום מותו יחכה לו אם ישוב מיד יקבלו...

לח. הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע מביא בשם זקנו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שכך אמר הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע, יעזוב רשע דרכו - יעזוב מה שחישב שנסתבך בין רשעים, ואיש און מחשבותיו - שדומה לו שנלכד באון...

וביאר הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, במשל ל'רועה נאמן' שנקלע ליער, ולפתע הוא רואה זאב שבא לטרוף את הכבשים, ב'מסירות נפש' החל מרדף אחריו, אלא שהזאב בעל כוח הוא בבריחה, ולא השיגו הרועה... עד... שהצליח

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

הרועה לתפוס היטב בזנב הזאב, אך הזאב המשיך במנוסתו, ונמצא שהזאב בורח והרועה מחזיק בחזקה בזנבו ונגרר אחריו עד כדי סכנת נפשות... וכך נכנסו לתוככי העיר, והנה אך ראו בני העיר את ה'מחזה' מילאו שחוק פיהם ולשונם רינה, לאידך היה הרועה צועק במר נפשו 'רחמנים בני רחמנים' הצילוני מן הזאב, הצילו... עד שנענה אליו חכם אחד עזוב נא את הזנב, ותינצל נפשך.

וכך אנו אומרים לכל יהודי באשר הוא עזוב נא את הזנב - מדוע עשית מהנהגתך 'דרך ומהלך' והינך מחזיק בה בכל עוז ותעצומות, עד שאינך יכול לסור ממנה על דרך טוב, מי הכניס לך בדמיונך שהנך חייב להתנהג כך וכך, אין זה אלא הרגל רע, עזוב אותו וירווח לך...

כיו"ב אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פרשת נח ד"ה וישלח) בשם אביו הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע, דיש מין חיה הנקראת 'ביבער', וכך היא דרכה, להיכן שתלך, הרי בדרך חזרתה תשוב באותו דרך בדיוק ממש, וממילא כשרוצים לצודה מתבוננים בדרך הליכתה, ומכינים לה 'מלכודת' באותו מקום, וכשהיא תשוב בדרך חזרתה תלך ישר לתוככי המלכודת, ובאמת כשהיא חוזרת והיא רואה את אשר לפניו - כי היא עומדת להילכד - תתחיל לבכות, אבל עדיין אינה מעלה בדעתה לשנות דרכה, וכך היא בוכה ונכנסת תוך כדי בכיה למלכודת... ולכך ממש דומה היהודי ש'בדמיונו' חייב הוא ללכת בדרך פלונית, ואף שהוא רואה את גודל השבר ו'בוכה' עם כל זאת אינו נמנע וממשיך להכנס לתוככי הבור והכשלון - צא משגיונותיך, ותחליט בדעתך כי אינך מחויב לילך למקום פלוני... כלך בדרך אחרת, בדרך טוב, ותנצל נפשך.

הגאון רבי מרדכי פאגערמאנסקי המשיל לשני אחים קטנים ששיחקו כשהאחד משמש כבעל העגלה והשני נדמה לסוס, 'בעל העגלה' מושך בסוס... והנה החל לירד גשם זלעפות, 'בעל העגלה' עזב את החוטים (מושכות) ומיהר אל הבית, אם הבנים שראתה כ רק בנה האחד שב הביתה דאגה לשלום אחיו מדוע בושש לבוא, מיהרה לצאת חוצה, ומצאתו עומד כשהוא כפוף, תחת כיפת השמים וכולו רטוב עד לשד עצמותיו, ותשאלהו, מדוע תעמוד בחוץ, והרי הגשם יורד עליך ללא הפסק, השיב הנער, כיצד אכנס הביתה, והרי אנוכי 'סוס'... על כך אמר דוד 'אל תהיו כסוס כפרד אין הבין'... עומדים אנו בעשי"ת, והלה אומר 'איני יכול להיכנס כי סוס אני', איני יכול לעזוב ולשנות דרכי לטובה... מי גילה לך 'רז' זה שאתה סוס, ומי מכריח אותך להמשיך להיות 'סוס', עזוב את הרגליך הנלוזים, פקח עינך וראה כי עליך אמר הבורא 'נעשה אדם', ובכוונתך להעפיל למדרגות ומעלות טובות לאין ערוך.

ידוע שלשמירת הפיל (שלא יברח) די בחבל דק וחלוש, אף שבוודאי בכוחו של פיל לעקור את החבל כלאחר יד, מכל מקום 'שמירה מעולה היא'... והסבר הדבר, מכיוון שכשהיה הפיל קטן בן יומו היה סגי לו בקשירת חבל דק, וכשניסה אז להשתחרר ממנו לא עלתה בידו, לכן קבע בנפשו שלעולם אין בידו לקרוע את קשרי החבל, וכבר איננו מנסה אפילו פעם אחת לחשוב אולי עתה משגדלתי ואני נושא משאות אדירים, כבר יכול אני לשחרר עצמי מחבל דק וקלוש זה... עלינו לדעת - 'מותר האדם מן הבהמה', להבין שאף אם כבר ניסה להתגבר על יצרו באיזה ענין ולא עלתה בידו, וכי משום הכי גם עתה לא יצליח, הרי יתכן שהיום נתחזקו כוחותיו ויוכל לנצח.

לט. ידוע המעשה באחד שהכה על לבו באמירת הווידי, אמרו לו מה לך דופק, הבעל הבית אינו בבית... כלומר שלבו אינו ברשותו, ואל יכה לחינם אלא יקבל על עצמו על העתיד ואז יחזור הלב לרשותו.

ובהאי עניינא אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שבמקום להכות עם היד על הלב לאחר שנכשל בחטא, יהא דופק ומכה עם הלב על היד טרם החטא, שהראש יהא שליט על הלב ולא יתן לאבריו לעשות דבר שאינו כרצון השי"ת. וכך דקדק הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל (אזנים לתורה פר' נשא) בלשון הכתוב (במדבר ה ז) 'והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וכו' ונתן לאשר אשם לו' שהוא המקור למצוות וידוי, שפתח הכתוב בלשון רבים והתוודו, וממשיך בלשון יחיד והשיב וכן ונתן, כי אכן רבים הם ה'מתוודים', אך יחידים עוזבים את החטא ומשנים ארחות חייהם למעשה...

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע אמר בהאי עניינא, שבמקום להכות עם היד על הלב לאחר שנכשל בחטא, יהא דופק ומכה עם הלב על היד טרם החטא, שהראש יהא שליט על הלב ולא יתן לאבריו לעשות דבר שאינו כרצון השי"ת. בשם הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמרו שהדבר דומה לבן כפר ששהה בעיר והנה ראה שלפתע פרצה דליקה, וקרא ה'כרוז' לאמור הצילו... שריפה משתוללת, מיד רצו כל אנשי העיר עם דליי מים וכיבו את השריפה. כשחזר הכפרי הנבער מדעת לביתו סיפר בהתלהבות לכל אנשי הכפר הדומים לו, שראה דבר פלא בעיר, שצועקים ונכבית הדליקה... ונמלכו לנהוג אף הם במנהג נכבד זה... וכאשר פרצה שריפה לאחר זמן בכפר עמדו וזעקו... וכמובן שלא

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

לחב"ה מזה, ובזמן שהוא חושב על זה הריהו יכול להיות נוקב מרגליות, ושיהיה משהו מזה למלכות שמים, לכן סור מרע - הפנה עצמך מרע, אל תהרהר ברע, עשה טוב, עשית חבילות עבירות עשה מצוות כנגדן... עם ישוב הדעת. עכ"ל. אלא יקיים בעצמו מאמר חז"ל (בר"ר כא ו) 'אין ועתה אלא תשובה', כלומר שיתחדש מעתה כבירה חדשה ובתנינוק שנולד, וכך יוכל לבוא לפני ה' אלוהיו ולהתקרב אליו כבעל תשובה גמור.

עד עתה², וכמו שדרוש הרש הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בקול חוצב להבות אש קודש (הובא בשיח שרפי קודש ח"ב עמוד קצב) במקום שמחשבתו של אדם נמצאת שם נמצא האדם עם כל נפשו, נמצא שכשאדם חושב על הקלקול הריהו בתוך הרע³, ובוודאי לא ישוב בתשובה, כי מוחו יתגשם ויגרום לטמטום הלב ויכול ליפול לתוך עצבות חלילה, ומחשבה זו גרועה מעצם החטא, כי כשיחשוב על סור מרע ועל הבוץ - הפוך בבוץ והוא יסאר בוץ, בן חטא לא חטא, מה יש

הועילו ולא כלום... הגיעו במרוצה לאנשי העיר והתמרמרו בפניהם מדוע אצלכם הועילה 'הסגולה'... הסבירו להם שאין התכלית בזעקה אלא במעשה... ואין הזעקה אלא תכסיס כדי לאסוף את העם לכבות את האש. כיו"ב, עיקרה של תשובה אינו החרטה והזעקה, אלא ההתעוררות לשינוי המעשים מכאן ולהבא.

מ. ובוה ביארו מה דאיתא במדרש (ויק"ר כה א) 'רב הונא אמר, אם נכשל אדם בעברה חייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים', כי כל עניינה ומהותה של תשובה הוא לשבר את ההרגלים, יעזוב רשע דרכו וישנה מאורחותיו, על כן אם היה למוד ורגיל לקרוא דף אחד ישנה דרכו ויתחיל ללמוד מעתה שני דפים.

מא. הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהבישט זי"ע היה אומר כי המהלך בדרכיו ונפל בבוץ, אם יתחיל מיד לנקות עצמו ואת בגדיו, לא די שלא ינקה בזה את בגדיו, אלא הבוץ יתפשט יותר על הבגד וילכלכנו יותר, ומה יעשה אדם זה - ימשיך בדרכו כלא היה, ולאחר זמן כשיתייבש הבוץ, אזי בגרירה אחת יתפורר כל הבוץ ויפול מבגדו ללא כל עמל ויזע. כיוצא בו מי שיתבוסס ב'סור מרע' ויחשוב הרבה מעברו שלא טוב היה, לא די שלא ינקה עצמו אלא מסוכן הוא להתלכלך יותר, ומהי תקנתו, לא יתייחס כלל לעברו - ולא יעסוק בסור מרע כלל, אלא ילך בדרכו בעסק התורה והמצוות כאילו לא אירע דבר, ובבוא הזמן 'כשיתייבש' הבוץ, בגרירה אחת - בהרהור תשובה אחד כדבעי, ינקה ויפול כל הרע מאתו (משמיע שלום, יש שהעמיסו בלישנא דגמ' (פסחים ק). 'פורס מפה - ומקדש', שיפורס מפה על העבר ואז יוכל לקדש עצמו).

מן הבאר

מאמר נורא הוד אמר הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי ידועים דברי הרמב"ם שכתב בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד) 'אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וכו'". וקצת צ"ב, כי אם הרמב"ם רצה להבהיר שענין השופר הוא כדי לעורר את האדם, מדוע הוצרך להביא דוגמא מהישן שמתעורר משנתו, ומדוע לא סגי לומר שהשופר מעורר את האדם לשנות דרכיו וכו'. וביאר בקדשו, שבא ללמדנו דרך תשובה מהישן שמתעורר משינתו, כי המקיץ מהשינה אינו מחשב בעת היקיצה מה היה אתמול, אלא כל מחשבותיו נתונים לחשוב איזה יום היום, מה עלי לעשות היום וכו', וכזאת יעשה המתעורר מהשופר - הבא לשוב בתשובה, שיהיו פניו ומחשבתו רק על העתיד, מה עושים עתה כיצד מתייצבים על דרך טוב, וכלל לא יחשוב מה היה אתמול וכיו"ב, כדי שלא ישקע בייאוש מרוב מחשבות הללו.

בסגנון זה אמר הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, במשל למי שנתלכלכו בגדיו ב'אפר' שריפה, שאם יתחיל לנקות עצמו על ידי שפשוף הבגד, אזי לא די שלא ינקה את עצמו אלא יטנפו בגדיו יותר, אלא כך יעשה - ינפח בפיו על האפר, ובנפיחה אחת יתפזר ויעוף כל האפר מבגדיו, ולדידן, המרגיש בנפשו כי נפשו נכתמה ב... לא ישפשף - ויתחיל לחשוב אודות עברו, כי נכשל בזה ובוה, ובמחשבות מעין זה. אלא ינפח פעם אחת ברוח פיו על כל ה'עבר', ויראה בעיני רוחו איך שכל עברו כאפר שכבר התפזר לכל עבר, ומעתה יעבוד את בוראו ויעסוק בתורה ויראה כמי שנולד זה עתה.

בדברי רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע (ויקרא כו יח) וז"ל, ולטעם זה אנו מיישבים מאמרם ז"ל שאמרו (ר"ה מז): ג' ספרים נפתחים בראש השנה וכו' בינונים תלויים וכו' עד יום הכפורים וכו', פירוש לצד שתלה ה' להם לעשות תשובה ולא עשו הוכרע משקלם כרשעים.

ובעניין הזה מצינו בדברי המהרש"א על הא דאיתא בגמ' (ר"ה יח): 'צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו, ולכאורה יש להקשות שהרי אין יום בשנה שלא מת בו איזה צדיק, וא"כ מדוע לא קבעו צום בכל השנה, ומה ענין שתקנו צום על מיתת גדליה דייקא. ומתרג' המהרש"א בתי' השני 'עוד יש לכוון בזה לפי שזה נעשה בי' ימי תשובה, והיה לו לישמעאל שחרגו להתעורר בתשובה והוא לא היה חושש בכך, והוסיף צרה לישראל בהריגתו לגדליה שהיה הצרה לכלל ישראל', כלומר שעל דא קבניא היאך אירע כזאת בישראל בעיצומם של עשי"ת, מדוע לא התעורר אותו רשע כישמעאל בן נתניה להתעורר בתשובה, ועוד הוסיף חמא על פשע לגרום צרה לישראל.

ללמדנו כי ב'עשרת הימים הללו' אין זה רק מצד 'מנהג טוב' לשוב בתשובה, אלא הוא חוב גמור על כל אחד ואחד להתעורר ולשוב אל ה' מבי, ולקיים בעצמו 'נחפשה דרכינו ונחקרה'.

ובך מצינו בפוסקים (תרג א) שכתבו, שבעשרת ימי תשובה יזהר מלאכול פת עכו"ם^ג (בפשטות אין הכוונה על חומרא זו דווקא, רק שיוסיף האדם להתנהג בקדושה ובחומרה יתירה)^ד, וביאר ה'לבוש' (שם) מדוע נקטו חומרא

ימי תשובה - החיוב והזכות בעשיית התשובה בימים אלו איתא בגמ' (ר"ה מז): 'שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ וכו' נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ד מה' תשובה ה"ג) בזה"ל, וכשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביו"ט של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכיפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה. עכ"ל.

הקשה ה'לחם משנה', שהלא מבואר בגמ' (ר"ה יז) שמי שהוא 'בינוני' ויש לו מחצה זכויות ומחצה עוונות אזי הקב"ה נוהג עמו במדת החסד, ומחסר אחת מעבירותיו, ונמצא שרובו זכאי, וכמו שאמרו 'ורב חסד מטה כלפי חסד וכו' תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה', ופירש"י 'מעביר ראשון ראשון - עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעו הזכויות וכך היא המדה', ואם כן מדוע כתב הרמב"ם שבינוני שלא עשה תשובה נחתם דינו למיתה רח"ל, והרי הקב"ה מטה כלפי חסד ומשמיט עוון אחד, ונמצא שיש לו רוב זכויות ומיעוט עוונות.

ומבאר הלחם משנה בזה"ל, 'דהיכא דלא עשה תשובה הוי עון אחד נוסף על העונות, משום דבאלו עשרה ימים של תשובה הוא חייב לעשות תשובה ואם לא עשה הרי עון אחד נוסף על העונות'. וכן מפורש

מב. ואין לנו אלא להביא מה שכתב בספר 'החיים' לאחי המהר"ל זי"ע (ספר סליחה ומחילה פ"ח) וז"ל, כמיניין ר"ם יש שעות בי' ימים, ואם עושה בהם תשובה נעשה ר"ם, ואם לאו נעשה מר'.

הנה אמרו בגמ' (ר"ה יח). על הפסוק (שמואל א' כה לח) 'ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל', י' ימים מאי עבידיהו, כלומר מה טיבם של עשרת ימים אלו ומדוע המתין לו הקב"ה כל אותם הימים, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבובא אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ, ופירש רש"י, שהמתין לו הקב"ה שישבו ולא שב. עפ"ז יש שהמליצו בלשון הכתוב (תהילים לט ט) 'מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני', ש'אחת שאלתי' - מכל פשעי הצילני והחזירני בתשובה שלמה לפניך שלא יהא בי מחרפת נבל' שלא התעורר באותם ימים עד שקיבל את עונשו, שלא אהיה כנבל...

מג. כתבו הפוסקים (קיצשו"ע קל ב, וכע"ז כתב הרמ"ק בסדר עבודת יוה"כ, הובא באלף המגן סק"ג) ראוי לאדם שיתנהג בימים אלו גם בחומרות שאינו נוהג בהם כל השנה כי גם אנו מבקשים מאת ה' יתברך שמו שיתנהג עמנו בחסידות, והאוכל כל השנה פת פלטר לא יאכל בימים אלו כי אם פת ישראל וכדומה לזה.

מד. ולדידן ייאמר, כי בימים אלו יזהר כל אחד שלא לסמוך על 'היתרים' שונים... וכגון, מי שיש לו 'היתר' אחר שאלת חכם להחזיק 'כלים', מן הראוי שבימים נעלים אלו כל יזדקק להיתרים כאלו... וד"ל.

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יזה"כ

וכבר כתיב (ישעיה נה ו) דרשו ה' בהמצאו, ופירש רש"י 'בהמצאו - בעוד שהוא אומר לכם דרשוני'. ואימתי הוא זמן זה, אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים (ר"ה יח.)^{מ"ה}.

ומאידך אין לתאר גודל הסייעתא דשמיא שיש בימים אלו לכל הרוצה להתקרב ולשוב אל ה' מ, כי הגם שבכל עת פותח הקב"ה שער לדופק בתשובה ומסייע להם לשוב אליו^{מ"ו}, וכדאיתא בפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלוקיך, (משל) לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול, שלח אביו ואמר לו הלך מה שאתה יכול לפי בך, ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל, שובו אלי ואשובה אליכם, עכ"ל, וכך כתב רבינו יונה (בתחילת שערי תשובה) 'והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משנת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו', אך משנה תוקף יש בימים הללו הקב"ה נותן יד לפושעים^{מ"ז} ומסייע להם לשוב בתשובה^{מ"ח}. וכבר נודע מה שכתב הרמב"ם (תשובה פ"ב

זו יותר משאר חומרות שבתורה, כדי להעלות על לבבנו שאנו מובדלים מהם (מגויי הארצות) בקדושה ובטהרה ונעשה תשובה, ויכיר בקדושתו - קדושת בני ישראל, וממילא יתרחק מתועבותם של אומות העולם.

אמנם, פעמים שיפתחו יצרו לאמר, וכי זו 'דרך ישרה' היא - לקבל על עצמי 'חומרות' לכמה ימים ותו לא מידי, אין זה אלא הערמה בעלמא, כבר ענה אותו הרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (פרשת ויחי דרוש ב) שהוא כעין מה דקיימא לן (חולין מב.) בהלכות 'טריפה' שאם ניקב נקב כל שהוא בבהמה איננה טריפה, אמנם, אילו נעשה נקב במוח אפילו נקב כל שהוא הרי הבהמה נטרפת מיד, ומעם הדבר, כי חיות הבהמה תלויה במוחה, והמח הוא אבר שהנשמה תלויה בו, על כן אפילו פגם וחסרון כל שהוא מטריף אותה ואוסר אכילתה, ביוצא בזה לענין ימים הללו, שהם כאבר שהנשמה (כל השנה כולה) תלויה בו. והם השורש והחיות של כל השנה כולה, לפיכך צריך להיזהר בהם יותר משאר ימות השנה מכל נדנוד וסרך איסור, כדי שלא יוכלו למצוא בהם שום חסרון ונקב אפילו כל דהו.

מה. וכבר מצינו ב'מדרש' (ילקוט שמעוני ישעיה תקח) משל לגביר אשר הלך ביער והזמינו שומר היער - איש פשוט והמוני המכונה 'בורגני' להתאכסן בביתו, אך הגביר לא נענה להזמנתו כי הרגיש בזה זלזול בכבודו. והשיב אין דרך הגביר ללון אצל הבורגני. אך לבסוף נתעכב שם הגביר עד ששקעה החמה, נבעת הגביר וגבר פחדו עד מאד בהיות היער מקום סכנת חיות רעות, וכדכתיב (תהילים קד כ) 'תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חייתו יער', חזר לבית השומר והקיש על הדלת וצעק שברצונו ללון שם עד אור הבוקר, אלא שהלה השיב את פניו ריקם, ואמר לו, אין דרך הבורגני לפתוח דלתו בלילה... כך הקב"ה אומר לישראל דרשו ה' בהמצאו...

וכעין זה יש ללמוד מהא דאיתא בגמ' (ברכות ז.) על הא דכתיב (שמות לג כ) 'ויאמר לא תוכל לראות את פני - תנא משמיה דר' יהושע בן קרח, כך אמר לו הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני איני רוצה' (שכשרצה הקב"ה להיראות לפני משה בעמדו בסנה לא רצה משה לראות אלא הסתיר פניו, ועל כן כשביקש הראני נא את כבודך לא רצה הקב"ה להראות לו). ומכאן נבין ונשכיל עד כמה עלינו לשוב אליו בעוד שהוא אומר לכם דרשוני, שלא נבוא ח"ו למצב שיאמרו לנו כשרציתי לא רצית... אף שללא כל ספק הקב"ה מקבל תשובות ותפילות כל יהודי בכל עת ושעה, מ"מ לימוד יש כאן לדידן לנצל כראוי 'דבר בעתו'.

מו. בשנה אחת חזר הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע כמה פעמים (בניגון ובתנועה המיוחדת) על לשון הפסוק שאומרים בהפטרה לשבת שובה 'אני כברוש רענן' (הושע יד ט) ופירש רש"י אני לו נכפף להיות אוחז ידו בי, כברוש רענן הנכפף לארץ, שאדם אוחז בענפיו, ובהשתפכות הנפש היה מעורר את הקהל, שכביכול הקב"ה מתכופף אלינו ומתחנן ומבקש מכל יהודי בכל מצב שהוא כאפ זיך אן אין מיר... כלומר הנני מושיט לך יד לקבלך, וכל המוטל עליך אינו אלא לאחוז בידי שאוכל להשיבך אלי.

מז. חיזוק עצום כתב הרה"ק ה'שפת אמת' מבערז'אן זי"ע (דרוש לעשי"ת) לפרש בלשון הכתוב (ישעיה נה ז) 'יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה'', כי 'יעזוב' יתפרש כמו שנאמר (כג ה) 'עזוב תעזוב עמו', והיינו מלשון עזרה, ור"ל, שהקב"ה עוזר לרשע ומעורר אותו לשוב בתשובה.

מח. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע אתה נותן יד לפושעים, שהנה כאשר האדם נופל לתוך המים הזידונים הרי הוא מוציא ידו חוצה ומגביהה כדי שיוכלו להצילו ולמשותו מן המים, אולם אם כבר עברו המים את

דרך תשובה הורית - לפי כוחד

בתיב (הושע יד ב), 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך',
ופירש רבינו ה'אבן עזרא', 'שובה, מעט מעט
עד ה'', וכלומר, אין הקב"ה מבקש מהאדם לקפוץ
בבת אחת 'עד ה' אלוקיך', אלא יתחיל לשוב מעט
מעט בדרכו עד שלבסוף אכן יגיע עד ה' אלוקיך.
ובאמת הדברים מפורשים כבר במדרש (המובא לעיל)
'לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו
לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול, שלח

ה'ו' 'אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה
הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר
ומתקבלת היא מיד', שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו'. וכך
איתא במדרש תנחומא (האוינו ד) ואם עשיתם תשובה
לפני בלב שלם אני אקבל אתכם ואדון אתכם לבן
זכות, ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם, שאני
משגיח מן החלונות מציין מן החרכים עד שלא אחתום
גזר דין ביום הכפורים וכו', לכך נאמר דרשו ה' בהמצאו
אלו עשרת ימי תשובה שהוא שריו ביניכם.

ראשו ואין ביכולתו להוציא ידו אזי העומדים בחוץ נותנים ידם להצילו, כך הקב"ה נותן יד אף לפושעים שכבר
טבעו ושקעו בזדונם למעלה ראש...

מין הבאר

ודע כי כה אמר הרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע (בנו של הרה"ק העבודת ישראל זי"ע, בספרו 'באר משה' מאמר אחרון
בפרשת שופטים) בגדולת כחה של קבלה - קבלת עומ"ש, אפילו בדבר אחד, ואפילו בדבר קטן, שיזכה לכל
הטוב שבעולם, ושכרו הרבה מאד מאד, ואפילו אם מזלו אינו כפי טוב, וכמו שאמרו חז"ל (מו"ק כח). בני
חיי ומזוני לאו בזכותא תלי מלתא אלא במזלא, וזה האיש מזלו אינו טוב, אעפ"כ ע"י קבלה טובה יזכה
לכל זה. וז"ל, מה שאמרו חז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תלי מלתא אלא במזל"א תלי" מלתא, יש לומר
דמזלא גימטריא מלח, והחיי"ת מתחלף בכ"ף פשוטה, שהם שווים במבטא. והרי הוא כאלו נאמר מלך, דהיינו
שלאו דווקא בזכות כשזוכה עפ"י מעשיו תליא ג' אלו, אלא אעפ"י שהגם שעדיין אינו זכאה וראוי להם
מצד מעשיו אעפ"כ כשיזכה להמליך לבורא כל העולמים במעשיו אפילו בדבר אחד כשימליך להבורא ב"ה,
ג"כ יהיה לו בני חיי ומזוני רויחא עלינו ועל כל ישראל אמן כן יהי רצון והבן.

מט. אלא שזכות זו מחייבת עד מאוד, וכדי לשבר יותר את האוזן יש להמחיש את הענין במעשים שבכל יום,
לשני אנשים המכירים זה את זה ומהלכים ברחובה של עיר, לא טוב הדבר אם יברך האחד את חברו לשלום
והלה לא ישיב לו, וכבר אמרו (ברכות ו:): 'אם נתן לו [חברו שלום] ולא החזיר, נקרא גזלן', אמנם, גרוע מזה הוא
אם הראשון עצר מללכת וקרא לשני בשמו ושאלו לשלומו, ואעפ"כ התעלם הלה ממנו והמשיך בדרך הילוכו ולא
התייחס אליו כלל, וגרוע עוד מזה, כשהאחד מושיט אליו ידו לשלום והלה אינו מביט לעברו אלא מפנה אליו עורף.
כיו"ב, בימים אלו הקב"ה דורש ומבקש מן האדם לחזור בתשובה, ולא עוד אלא מושיט יד לפושעים, וכביכול
הוא יתב"ש מתכופף 'כברוש רענן' ומבקש מבשר ודם קרוץ מחומר להתקרב אליו יתב"ש, ואיש בער ולא ידע אינו
מתייחס להקב"ה העומד עליו וברחמיו חפץ להשיבו למקום שורשו, הלא אין לך מבעט וכפוי טובה יותר מזה, אוי
לאותה בושא אוי לאותה כלימה.

נ. וכה אמר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע לפרש במה שאנו אומרים ב'ונתנה תוקף' בר"ה וביוה"כ 'אם ישוב מיד
תקבלו', שכשם שכל סחורה בעונתה ובזמנה (הנקרא 'סעזאן') הרי היא נחטפת מיד הסוחרים מבלי לדקדק בה כל
הצורך, מפני שהכל רוצים וצריכים לאותה סחורה, כן בימים האלה השי"ת חוטף תשובת ישראל מידם ונתקבל ברצון
(מאורן של ישראל אות ב).

וכמו שיש לפרש בדרך צחות מה שנאמר (הושע יד ג) 'אמרו אליו כל תשא עון', שלכאורה אין הלשון מדוקדק
שהיה צריך לומר 'תשא כל עון' ואמאי נקט לשון זה, אלא ללמדך שאפילו תשובה כגון דא, שאינה מסודרת
ומיושבת כל צרכה, אלא היא בבחי' כל תשא ובאופן משובש, אף היא מתקבלת לעילא באהבה ובחיבה.
נא. עצה נתן לנו הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע בבארו את הפסוק 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך',
בדרך משל, לאדם הנושא משא, ובאמצע הדרך הרגיש כי אצלו כוחותיו, ואין בידו להמשיך בהליכתו, מה עשה,

באר הפרשה - פרשת וילך - עשי"ת - יוה"כ

אביו ואמר לו הלך מה שאתה יכול לפי כחך, ואני בא אצלך בשאר הדרך.

אביו, ומיד נקרא שב אלא שמדרגות מדרגות יש כאן וכו', ועל כן עצם התשובה אפילו מעט מעט כבר היא בגדר שמחזיר פניו כלפי המקום ב"ה^י.

ויתבאר ביותר, כי הנה איתא בתנא דבי אליהו (רבא,

פ"א) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו שיעשו תשובה, כי 'אבינו הגדול' תאב בקרבה עם בניו יקיריו, ועל כך התאונן הנביא (ירמיה ב כז) 'פנו אלי עורף ולא פנים', וכמו שביאר בספר 'החיים' (סליחה ומחילה פ"ו), וז"ל, החוטא דומה לבן הבורח מאביו ופונה לו עורף, ואחר כך מתחרט ונותן לבו לחזור ולשוב אל בית אביו, וזהו לשון תשובה על שמתחיל לשוב אל

מלך אוהב צדקה - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה ג ד), 'נחנו כל בית ישראל, להרבות בצדקה' וחסד בין איש לרעהו ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה'. וכך כתב רבינו אפרים (הובא בנחל קדומים ריש פר' שופטים) רמז מן התורה להרבות בצדקה בימים אלו, בלשון הכתוב (דברים טו ב) 'צדק צדק תרדוף

החל עושה לעצמו סימנים, וחשב לעצמו הרי עד בית פלוני אינו מרחק רב, ולא יקשה עלי לישא המשא, אלך רק עד שם. בהגיעו לשם חזר על תחבולה זאת, הביט על אבן גדולה במקום פלוני ואמר רק עד שם אבוא, כך המשיך בדרכו עד שהגיע לתכליתו ולמחוז חפצו. וזה פירוש 'שובה ישראל עד', כך היא דרכה של תשובה - שבכל עת יחזק את עצמו עד פה אבוא בענין פלוני, ועד שם אבוא בענין אחר, אז יגיע עד ה' אלוֹקִיךְ - שיזכה לבוא לתכלית השלימות, ויסורו מאתו כל המסכים המבדילים בינו לבין השי"ת.

ובזה יש לפרש בלשון הפייט (מוסף יום א' דר"ה) 'לעדי עד ימלוך מלך עליון', כי הדרך להמליך עלינו את מלך עליון היא על ידי עדי עד, עד כאן... עד כאן... וכך יהלך ממדרגה למדרגה עד שיגיע להמליך את הקב"ה בשלמות על כל אבר ואבר דיליה.

נב. על כן אמרו המושלים, שאלו לכמה אנשים מה היה 'הרגע' המאושר ביותר בחייהם - הרגע ש'שווה' מיליון דולר, קם אחד ואמר, הנה לדאבון לב נאלצתי לתת 'גט' רח"ל, וגזר עלי השופט שבמשך ארבע שנים לא אוכל להיפגש עם בני בכורי ויחידי מחמד עיני, והגם שהייתי אנוס על פי הדיבור אך לא היה ביכולתי לשאת את געגועי העצומים, על כן הייתי הולך בסמוך ל'תלמוד תורה' בו למד הבן יקיר, עולה לראש הגג או מטפס על עץ גבוה בכדי שאוכל לכל הפחות לראות אותו, אם אין לי יכולת לפגוש אותו פנים בפנים ולשוחח עמו לכל הפחות אלכה ואראנו בטרם אמות... ועל זה הדרך הייתי מנסה בכל מיני אופנים למצוא את ההזדמנות לראות מרחוק את הילד. והנה פעם אחת הלכתי ברחובה של עיר, וכנגדי הלך בני, ולפתע נפגשנו זה בזה, והתפרצה זעקה מלב הבן אה טאטי... אין מילה בלשוני לתאר לכם עוצמת ההתרגשות והסערה שאחזה אותי באותו רגע שקולו של בני מצטלצל במתיקות ועיניו נפגשות בעיני... רגע זה הוא 'הרגע' שלי בכל מהלך חיי...

כך כביכול, הקב"ה מתגעגע לבנו יחידו... כל אחד ואחד מישראל הוא כבן יחיד ממש אצל בורא כל העולמים, והוא ית' מחכה לו 'המו מעי לו'... אך לרוב הצער אינו נפגש עם הבן... אכן, ברגע בו הבן נושא עיניו כלפי מעלה וקורא טאטע טאטע... פונה לאביו שבשמים ומתקרב אליו - הרי אין שמחה גדולה מזו בעולמות העליונים...

נג. מאמר נורא אמר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע בביאור המעשה שהיה אצל זקנו הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, בעשיר קמצן מופלג שנתעלף ביוה"כ, והרופא אמר שעליו לשתות 'שיעורים', ושוב נסתכן ואמר הרופא שעליו לשתות כדרכו 'כוס' שלם בפעם אחת, מכיוון שכן נענה ה'דברי חיים', שירכנו מעל החולה וילחשו באזנו שמותר לו לשתות כדרכו בשתיה מרובה - אמנם על כל כוס וכוס יצטרך לשלם למחרת 'מאה רייניש', וראה זה פלא והפלא, מששמע כן, התחזקו כוחותיו של אותו 'קמצן נורא'... וכבר לא הוצרך לשתות אפילו ב'שיעורין'... ובפשוטו, מאחר שידע עשיר שכל 'כוס' תעלה לו ביוקר כבר לא היה צריך לה... אכן ה'שפע חיים' ביאר בזה עוד, כי השטן הוא היצר הרע יודע ומכיר היטב עד כמה גדול כוחו של התענית ביום הקדוש, ועד כמה היא מעוררת רחמים בשמי מרום, ועל כן התאמץ להביא אותו עשיר לידי צמאון ופיקוח נפש בכדי שלא יוכל לצום... אמנם סגולת הצדקה להשביט כל מריע גדולה כהנה וכהנה מסגולת הצום... והיה 'עדיף' לשטן המשחית שהלה יוכל להתענות ביוה"כ יותר משיתן צדקה...

אוהב את מעשה הצדקה הנעשית כמשפטה (כתיקונה). לזה הוסיפו את הנוסח בעשי"ת - 'המלך המשפט', פירוש שבימים אלו הקב"ה דן האם קיימו בראוי את הצדקה. נמצא דהמלך המשפט קאי על מה שאומרים בכל ימות השנה 'אוהב צדקה ומשפט', ומשום הכי רמזו המשפט על מצות הצדקה הגם שכל מעשי בני אדם נידונים בימים אלו (ולא רק מעשי הצדקה), מכל מקום 'לא רמזו זאת כי אם בענין הצדקה, להודיע שאין חביב לפניו כצדקה'.

ובה כתב הגה"ק מהר"מ פאפירש זי"ע (אור הישר, עמוד גמ"ח פ"א) בזה"ל, כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ואין מדקדקין בתפילתו, ומקבלין אותו בפנים מאירות, והרבה מליצי יושר עליו בב"ד של מעלה בעת משפטו בא לנגדו"ה.

מה רב שכרם של גומלי חסדים להעביר רוע הגזירה, ובפרט אם גומל חסדים למי שאינו מכירו ואינו מאוהביו, כדמצינו נוראות בדברי ה'משך חכמה' (פר' אמור ד"ה במדרש) המבאר מדוע קבע הקב"ה את יום הדין - ראש השנה בחודש תשרי, והרי בימות החמה

למען תחיה וירשת את הארץ, שראוי להרבות בצדקה ולרדוף אחריה, למען תחיה - שבזכות הצדקה תזכה להיכתב ולהיחתם לחיים"י, אימתי הכתוב מדבר, 'וירשת' אותיות 'ו' תשרי', שכן מתוך עשרת ימי תשובה ישנם שישה ימים שניתן לתת בהם צדקה [שהרי בשני ימים דר"ה ובשבת שובה וביוה"כ אי אפשר לתת צדקה].

פסק ה'מחבר' (סי' תקפ"א) 'בעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש, המלך המשפט, וצריך להבין, דבשלמא 'המלך הקדוש' שאומר במקום 'הא-ל הקדוש' שפיר, מפני שרוצים להזכיר ענין המלכות בימים אלו, אך מדוע משנים ואומרים 'המלך המשפט' הלא בלאו הכי מזכירים 'מלכות' כשאומרים 'מלך אוהב צדקה ומשפט', ואדרבה יש מקום לומר דנוסח זה עדיף טפי, שאומרים שהקב"ה אוהב את הצדקה ומשפט שעושים בימים אלו.

הסבר לדבר מצינו בספר 'מעיל צדקה' (אות תקט) לבעל ה'שבט מוסר' זי"ע, בראשית דבריו מפרש את דברי הברכה 'מלך אוהב צדקה ומשפט' - שהקב"ה

נד. מובא בגמ' (כתובות סז:) שמר עוקבא היה רגיל בכל 'מעלי יומא דכיפורי' (-ערב יו"כ) לשלוח לעני שהיה בשכונתו סך ארבעה מאות זוזים. וכתב המהרש"א (ח"א ד"ה ארבע) וז"ל, דקדק ליתן צדקה זו הגדולה ערב יו"כ, שזכות זו היא מכריע לטובה (א"נ בו ביום צריך העני יותר לסעודתו). עכ"ל.

סיפר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל אב"ד 'חוג חתם סופר' ב"ב, מעשה שהיה אצל הגה"ק בעל ה'חתם סופר' זי"ע, בשנה אחת אחרי 'סעודה המפסקת' קרא החת"ס לאחת מבנותיו, ואמר לה, שתלך להציע שידוך ליתום פלוני עם יתומה פלונית, אמרה הבת כי מיד בצאת החג תפעל להוציא את השידוך מן הכח לפועל, אמר לה החת"ס, הנה זקוק אנכי לאיזה זכות לקראת יום הדין והחתימה, עשי זאת כעת. מיד שלחה הבת לדבר עם הבחור אודות יתומה פלונית, ויען הבחור מה אעשה ואין הפרוטה מצויה בכיסי, הביאה הבת את דבריו אל אביה הגדול, והחת"ס השיב שהוא מבטיח שלעולם לא יחסר להם דבר בביתם... מששמע הבחור את הבטחת החת"ס הסכים מיד (ואכן, לימים סיפר הלה, שתמיד היתה פרנסתו מצויה, ואף שלא זכה לעשירות, מ"מ מאומה לא היה חסר בביתו לעולם), אף צד הכלה הסכימו מיד ובאו בברית האירוסין לשמחת החת"ס, שרק אחר שקיבל את הבשורה הטובה פנה לצאת לבית הכנסת לתפילת 'כל נדרי'.

בהגיעו לבית המדרש כבר שקעה החמה והכל עמדו מוכנים ומזומנים לתפילה מזה זמן רב, ובכניסתו רימזו הגבאי על השעה המתאחרת, נענה החת"ס ואמר 'לא אחרתי כלל', כי בשמים לא יתחילו 'כל נדרי' טרם בואי... הרי לך, מחד גיסא סבר החת"ס שאין בידו שום זכות לגשת ל'כל נדרי', ופעל בכל כוחו לגמור את השידוך קודם 'כל נדרי' כדי להרבות בזכויות, אף שמצד שני ידע בבירור שאין מתחילים במרומים כל נדרי קודם ביאתו לביהמ"ד, עאכ"כ, כמה עלינו להרבות בצדקה וחסד בימים אלו.

נה. מעשה היה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שהגיע אליו אחד הנקרא בשם רבי יענקל קראקובער (יעקב מהעיר קראקא) וסיפר שהוא מתלמידיו דמר מלפני ארבעים שנה, שאלו הח"ח לשלומם ולמצב פרנסתו, ויענהו ר"י בשבח והודאה לבורא עולם על שנתברך בעשירות מרובה, כי בשעה שהכל מרוויחים סך ארבעים רובל בחודש הוא מרוויח סך אלפיים רובל בחודש, הא כיצד, כי הנה חבילת עצים אשר שוויה ברוסי' כ-10 רובל נמכרת בפולין תמורת 200 רובל, ובזה עיסוקו ומעשיו, הוא מעביר עצים מרוסי' לפולין מתחת עיני שוטרי הגבולות שלא יבקשו מכס העולה

עסוקים בני ישראל בעבודת השדה, בקציר ובציר ושאר העבודות, ואילו בימות החורף הם מרבים זכויות כשהם

להון תועפות. שאלו הח"ח וכי לא חושש מר שמא יתפסוהו שוטרי הגבולות... והרי הם חשודים גם על הרציחה על 'עבירה' כזאת. אמר לו ר"י, אנו כיהודים מוצאים עצה לכל דבר וענין, כי בתחילה הייתי מעביר את חבילות העצים ומשחד בכל פעם את שומר הגבול, עד שביום אחד שאלתיו יגלה לי מר כמה הוא מרוויח בחודש, אמר לי השומר כארבעים רובל, אמרתי לו, שמע נא, אני נותן לך מעתה מאתיים רובל בכל חודש, שאלני השומר תמורת מדוע תתן לי שכר עצום כל כך, אז קבעתי עמו כי בכל עת וזמן שאנכי עובר בין הגבולות הרי אני כמי שהוא 'רואה ואינו נראה' - יעשה עצמו כמי שלא ראני כלל... וכן הווה, ומשם באה עשירותי העצומה. לשמע דבריו אמר לו החפץ חיים, חזור על דברך ושוב לספר את המעשה ג' פעמים. אחרי הדברים האלה ביקש ר"י את ברכת הח"ח שהשומר הנכרי יאריך ימים על ממלכתו כי הלה הזקין לאחרונה ואינו יודע מי יהיה השומר הבא לאחריו ומה יהיה טיבו בעסקי השוחד...

אח"כ אמר לו הח"ח, הבה נכנס יחדיו להיכל הישיבה, אף שבאותה תקופה כבר לא היה הח"ח נכנס לישיבה, כאן יצא מגדרו ונכנסו יחדיו, ויאמר הח"ח לר"י עלה נא על 'ארון הקודש' במקום המיוחד ל'דרשנים' וספר להם את מעשה עשירותך, אך ר"י לא רצה (מחמת הבושה) לפתוח פיו ולדבר, מכיוון שכן עלה הח"ח וסיפר את המעשה, ולימד מזה לימוד נורא בכוחו העצום של 'שוחד' שעיי"ז הרוויח היהודי שלא די שלא הרגוהו על גניבת הגבולות, אלא עוד נרוויח עשירות עצומה. אף אנו, פעמים שנראה לנו ברוב ייאוש כי מצוותינו ריקים מכל, יבשים מבלי כל לחלוחית ואינם חשובים מאומה, אבל באמת פעמים שיבוא מלאך יגדיל וינפח אחת ממצוותינו עד שתגדל מעל כל עבירותיו יחדיו... וכשישאל האדם את המלאך איזו מצווה הגדלת כל כך, יענהו תפילת שחרית, שמא שחרית של יום הכיפורים, לא ולא, אלא שחרית של יום רגיל מימי החול... ומדוע כי איש זה שיחד כביכול כלפי שמיא, ומהו ה'שוחד' - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. כי ברחמיו על הבריות קנה לעצמו כאותו ששיחד את שומר הגבולות גדלה עשירותו ע"י לאין ערוך. וכבר הובא לעיל דברי המהרש"א 'בעולם הזה יכולין לפייסו בדברים שהיא התפילה, ולשחדו בממון שהוא הצדקה'.

בימים מקדם כשהיתה אימת הצבא של מדינת ליטא על בחורי ישראל, עלה למעונו של הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן ספעקטאר זצ"ל בחור בן עשירים שהגיע זמנו להתייצב לפני הצבא, וכה בכה לפניו, רבי קדוש, עד לאחרונה היו בני העשירים משחדים את פקידי הצבא בממון רב והללו היו מוציאים כנגד ה'מצלצלין' שטר שחרור ו'פטור' מהצבא, אך לאחרונה גדלה רשעותם של פקידי הצבא הנוטלים את השוחד בשמחה רבה, ולאחר שהממון בכיסם הם שבים 'למסור' את המשחדים וכך אוסרים בבית האסורים את הבחורים ואביהם גם יחדיו, על כן נפשי בשאלתי, כדת מה לעשות, כי אם לא אתן שוחד הרי מיד אלקח לצבא, ולאידך, הרי גם נתינת השוחד איננה עצה... חשב הגאון כמה דקות, ולאחר מכן נענה ואמר, שמע נא, יש לי עסקן גדול (מאכער) שלגביו אין דלת נעולה, הכל פתוח לפניו - הב לי צרור מעותיך, ואני אמסור אותו לאותו עסקן, לך בשלום לדרכך, תן תנומה לעפעפיך ושטר השחרור יגיע ע"י הדואר עד לפתח ביתך, וכן עשה הבחור.

ואכן, כעבור שבועיים ימים נקש בביתם איש הדואר ומסר לידי הבחור מכתב מטעם הצבא הפוטרו משירות בצבא 'מטעמי בריאות' ושם ניתן בידו זכות ערעור עד יום פלוני... וליהודים הייתה אורה ושמחה וששון, הבחור שלא ידע את נפשו מרוב שמחה מיהר לביתו של הגאון להודות לו ולברך את שליחו הנאמן, ובתוך הדברים אמר לרי"א, הנה, מובן מאליו שאי אפשר לפרסם בראש כל חוצות מיהו העסקן שהרב השתמש בו, אבל אע"ז לבקש מהרב שיפרסם את שמו לכה"פ בין אנ"ש, ועכ"פ בין העשירים... אמר לו רי"א, שמע היטב, עסקן זה טוב הוא לא רק לענייני הצבא אלא לכל מיני הצלות שבני דורנו צריכים להם, ולא רק לעשירים... ואפרש שיחתי, באותו היום שבאת אלי לפני כשבועיים נכנסו אלי כלה ואמה אשר באו לשפוך ליבם כי מועד הנישואין קרב ובא ולרש אין כל, ובושה תכסה פניהם מרוב פחד ובהלה שתתפרד החבילה, משיצאו שניהן נכנסת עם 'שאלתך' אמרתי לעצמי, הנה הקב"ה בעל הגמול בוודאי לא ישיב ריקם את פני נותני הצדקה אשר גדולה צדקה להגן מכל מיני פורעניות צרות ויסורים, על כן ביקשתי ממך את צרור הכסף, נתתיו להם ובזכות שמחת לבם בא אליך כתב ה'פטור' עד הבית... (מפי הגאון הגדול רבי ראובן פיין זצ"ל, ששמע מהבחור בעצמו שכבר נהפך להיות 'בעל בעמיו' - בימי נדודיו מאדמת אירופה לשנחאי שביפאן בימי המלחמה).

לסכנת חיים, כשבלתה קצבת חייו, כדי להוסיף לו חיים לפני משורת הדין הוכרחו למצוא לו זכות צדקה וחסד שהחיה לאותה אשה ושבעה בניה משלו. מעתה תתישב התמיהה מדוע לא קבעו יום הדין אחר החורף, כי אם היה הנידון בראש השנה רק אודות פרנסה ובריאות אכן היה מועיל לבני ישראל זכותם שהם עוסקים בתורה לעומת הגויים העוסקים בשפלות תאוותם, אבל מכיוון שבר"ה הנידון הוא מי לחיים ומי ל... לזה מוכרחים זכות צדקה וחסד לפני משורת הדין, וזה יש להם דייקא אחר הקציר ובציר שהם מניחים פאה, לקט ושכחה, יותר מ'תרומות ומעשרות' שהם ניתנים למכירה הכהנים ויש להם מזה 'שובת הנאה', אבל לקט שכחה ופאה שהבעלים עוזבים את השדה ומניחים מ'עמלם' ויגיעם לבל הזוכה, ואף ייתכן ששונאיו זוכים בזה, עי"ז יזכו להיכתב לחיים טובים ארוכים ולשלום, כי א"א לדון בשמים אם הוא ראוי לחיים או לאו, שהרי יש לנהוג בו 'מידה כנגד מידה', והוא חנן דלים אף למי שאינו ראוי. ומכאן ילמד כל איש לנפשו להיות 'טוב ומיטיב לכל לרעים ולטובים'.

יושבים ועוסקים בתורה, אם כן היה עדיף לקבוע את 'יום הדין' בחודש ניסן בחג הפסח, כי אז יצאו ישראל זכאים בדין, אחר שעברו עליהם ימות הגשמים מתוך עסק התורה, ולעומתם הנכרים עוסקים בתאוות עולם הזה ודברים אסורים, והוא פלא.

אלא מבאר ה'משך חכמה' עפ"י מה דאיתא בגמרא (ב"ב יא.) תניא אמרו עליו על 'בנימין הצדיק' שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו, רבי פרנסני. אמר לה, העבודה (לשון שנועה) שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, (כשמעו כך) עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונמזה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גזר דינו, תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו. ומביא ה'משך חכמה', שמעתי שלא לחינם נקרא 'צדיק' ובוודאי היה מלא מצוות ומעש"ט, ואעפ"כ בבואו

נו. וכך ביאר כ"ק אדמו"ר ה'חכמת אליעזר' מסערט ויז'ניץ זי"ע בנוסח הבקשה שאנו מבקשים ב'סליחות', מכניסו רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים, שהכוונה היא שיכניסו את 'רחמינו' – מה שאנו מרחמים על אחרים לפני בעל הרחמים, בכדי שאף הוא יתנהג עמנו במדת הרחמים כדרך שאנו נוהגים באחרים.

יום הכיפורים

שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יוה"כ

בה רמזו הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע (תורת המגיד מזלאטשוב יוה"כ) בלשון המשנה (יומא נג:) שם נתבאר כל ענין עבודת כה"ג ביום הכיפורים, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, שאף אם יכנס למקום הקדוש ביותר אינו נכנס אלא 'למקום שנכנס' מתחילה, כלומר מה שהכין את עצמו מבעוד מועד, וכך 'עמד במקום שעמד' במדרגה שהכין את עצמו להתייצב מראש.

הנה במשנה (סוף יומא) דימה התנא רבי עקיבא את 'טהרת יוה"כ' לטהרת המקוה, וביאר ב'לקוט הגרשוני' (קונט"א ערך תשובה) שכשם בטהרת המקוה מצינו ברמב"ם (מקואות פ"א ה"ט) שהקופץ למקוה הרי זה מגונה, כך גם לגבי טהרת יוה"כ נאמר בן הקופץ לטהרת זה היום ללא הכנה הרי"ז מגונה, אלא יתחיל בהכנה¹ קודם לכן דרגא בתר דרגא, ולא 'יקפוץ' בריגעז חדא.

עוד ביאר ב'בינה לעיתים' (דרוש יא) כי כמו שבטהרת מעיין ומקוה הרי מעיין ובור מים לפניך ומ"מ לעולם לא יטהר האדם אם לא עשה תחילה איזה פעולה לטובה - שהכנים כל גופו תחת המים המטהרים, כך הוא בטהרת יוה"כ, אף שהקב"ה בא לטהר את בני ישראל, מ"מ על האדם לנקות ולטהר עצמו תחילה,

וזהו אומרו 'לפני מי אתם מטהרין' - שמתחילה יטהר עצמו ואז יזרוק הקב"ה עליו מים טהורים ויטהרו.

עד שירצה את חברו - פיוס וריצוי בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס והמחלוקת

בתיב (הושע יד ב-ג), 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולכאורה צריך ביאור מדוע האריך הכתוב בלשונו עד שנראה כ'כפל' הלשון - 'שובה ישראל' ושוב כתב 'ושובו אל ה'.

ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשבת תשובה תקנ"ה יז.) שבתחילה דיבר הנביא לשוב על עוונות שבין אדם לחברו, וזהו שאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך, ר"ל על החטאים המגיעים עד ה' אלוקיך ולא עד בכלל, והם דברים שבין אדם לחברו (ועיי"ש עוד), ורק לאחר מכן 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' - בדברים שבין אדם למקום.

ואכן שני חכמים בלשון המשנה (יומא פה:) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו², דרש ר' אלעזר בן עזריה 'מכל חטאותיכם לפני

נז. עוד מעלה יש בעסק ה'הכנה', שהנה כתיב (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע', ולכאורה קשה בתרתי, והפסוק נראה כסותר את עצמו מיניה וביה, א. מתחילה אמר טרם יקראו וכבר ואני אענה, משמע שאין צריך כלל לקרוא אל ה', ואילו בהמשך אמר עוד הם מדברים והיינו רק אם הם מדברים ומבקשים אז אשמע. ב. בתחילה אמר ואני אענה - שימלא מבוקשם, ובהמשך אמר שכשהם מדברים ומבקשים אני אשמע כלומר אשמע את תפילתם, ואבדוק האם להיענות להם, ולא נזכר כאן לשון ענייה שעניינו מילוי הצרכים. ומתרג' הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע (צורר החיים, אות קמא), שמדבר על הזמנים הקדושים, אם נזכר האדם 'להיכנס' לעניינו של יום, לבקש ולהתפלל, רק כאשר מגיע הזמן, רק כאשר קידש היום ובא אז הוא נזכר לבקש, כי רואה שכולם נגשים באימה ופותחים את פיהם בתפילה, לכן גם הוא מתפלל, 'עוד הם מדברים' - הכל מדברים לכן גם הוא מדבר בתפילה, לזה אומר הקב"ה 'ואני אשמע' - נבדוק ונעיין, אבל אין בזה הבטחה שייענה מיד. אמנם, אם 'טרם יקראו' - שמכין עצמו לפני הזמן הקדוש, מכין לבו ומוחו, מתפלל ומבקש, לזה אומר הקב"ה בלשון הבטחה - 'ואני אענה' בוודאי יענהו ביום קראו.

מעתה שומה עלינו לנצל ימים אלו ימי ההכנה לקראת לכל חג וחג בעתו ובזמנו, כדי שנזכה להבטחה 'ואני אענה'. נח. וכבר היה נוהג הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל לעורר את הקהל בדרשתו קודם 'כל נדרי' על חובת הזהירות ב'בין אדם לחברו' בלשון הכתוב (שמואל ב' כד יד) 'נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה', כי על

ה' תטהרו' (ויקרא טו ל), עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו^ט. וכן נפסק להלכה (שו"ע תרו ס"א ובמ"ב סק"א) שיש חיוב בערב יום הכיפורים לפייס^ס ולרצות את מי שפגע בו^{סא} כדי שיהיה נקי וזך^{סב} ביוה"כ מכל שמץ עוון ואשמה^{סג}.

נפלאות מצינו ב'ענף יוסף' (יומא דף פא: בעין יעקב) לבאר עפי"ז מצוות האכילה בערב יום הכיפורים, וכמו שכתב בזה"ל, ובספר 'שפת אמת' (הקדמון) כתב וז"ל, ולי נראה כי לענין כפרת עון יותר תלוי ביום חט' מיום העשירי, כי בט' צריכין ישראל לתווך השלום ביניהם וכמו שאמר רבי אלעזר בן עזריה (יומא פה:)

'הנפילות שביד ה' בעניינים שבין אדם למקום הרי רבים רחמיו, אך ביד אדם - חטאים שבין אדם לחברו אל אפולה, כי אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו...

סיפר בעל העובדא מחשובי הרבנים בעי"ת בני ברק, שבאחד הנישואין בבית אחיו שליט"א כיבדוהו תחת החופה ב'ברכה אחרייתא', וכבר עקר רגליו ונכנס תחת החופה, נטל הכוס בידו ואף החל לומר ברוך אתה... עד שנזדעק ה'מחותן' בחמת זעם, ונענה לאחיו ה'מחותן' מצד שני, היאך כיבדת את אחיך בברכה אחרייתא הרי עלי לכבד את פלוני ופלוני מבני משפחת... כראות רב זה את פני הדברים הניח הכוס מידו, וירד 'על אתר' מ'בימת' החופה וכדי בזיון וקצף.

והנה, עברו ד' שנים מאותו מעמד החופה, וה'חתן והכלה' עדיין לא נושעו... עד שבאו כמה מבני המשפחה והעלו חשש שמא הסיבה לכך היא שאותו רב נפגע בחופתם, עלו שניהם לבית הרב שליט"א, וסיפרו לו דברים כהווייתן, ביטל הרב את דבריהם, לא נפגעי כלל באותו מעמד... אך הם הפצירו בו שיאמר 'מחול לך' 'מחול לך', וכן עשה, ולתקופת השנה נולד להם בנם למזל"ט.

נט. מובא בגמ' (ר"ה יז:) שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם 'אשר לא ישא פנים' (דברים י יז), וכתוב (במדבר ו כו) 'ישא ה' פניו אליך', נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חברך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחברו. וכלומר, שעל עבירות שבין אדם למקום הקב"ה נושא פנים ומוחל על 'עלבונו', אכן על עבירות שבין אדם לחברו אינו נושא פנים.

וביאר המהרי"צ חיות, כי בחטאים שבין אדם למקום כביכול הקב"ה הוא 'התובע' והבעל דין, וממילא יש בידו למחול על התביעה, מה שאין כן כלפי בין אדם לחברו שאז כביכול השי"ת אינו 'בעל דין', שהרי הלה פגע בחברו, אלא הקב"ה הוא 'השופט' היושב על כסא דין, ואין כח לשופט למחול אלא הוא מחויב לשפוט בצדק בלא שום נשיאות פנים.

ס. חידוש נפלא כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (יומא פז:) על הא דאיתא שם בגמ' שרב חנינא נפגע מרב והקפיד עליו, והלך רב לפייסו בערב יום הכיפורים במשך י"ג שנה (עיי"ש), וכתב ה'שפת אמת' שהגם 'שלא כדין שיקפיד' - שבאמת רב היה צודק מכל מקום הלך רב לפייס אותו, כי ביוה"כ צריך להתפייס איש עם רעהו ואין נפקותא עם הצדק עמו במה שהקפיד עליו או לא מכל מקום צריכין להתפייס.

סא. ולאידך צריך לשים על לב מה שכתב הרמ"א (סי' תרו ס"א) 'והמוחל לא יהא אכזרי מלמחול', ואף אם קשה לו הדבר יעביר על מידותיו, ועי"ז יעבירו ממנו כל פשעיו.

סב. ראה נא לשון נורא הוד שכתב ה'אור החיים' הקדוש (דברים א א, באות ז), וז"ל, שיהיה לו לב טהור ונקי כדרך שהתפלל דוד (תהלים נא) לב טהור ברא לי וגו', וירחיק ממנו שנאת הבריות והקנאה ותחרות והמשטמה, והוא מה שרמז באומרו ולבן שיהיה לו לב טהור - שיתחס לטהרה כינוי זה של לבן, עכ"ל. הא למדת מדבריו, שמה שאנו רגילים להתפלל בכל עת וטהר לבנו, אינו מדבר רק מטהרת הלב במחשבות קדושות, אלא לא פחות מכן הכוונה ללב נקי וריקם מקנאה ושנאה ושמירת נטירה בלב מאיש לרעהו, גם על זה ייאמר טהרת הלב, לנקות הלב מכל זה.

סג. וכך כתב בספר 'לבושי בדים' (דרוש כ, דרשה שנשא בשנת תקנ"א) בזה"ל, והעיקר ביום כיפור שיסיר מלבו הקנאה והשנאה ויהיה אחדות בינינו, ואז אין שום קטרוג 'כי אין לבוא אל המלך בלבוש שק' (אסתר ד כ), שק ר"ת שנאה קנאה, וליל יוה"כ נקרא 'שער המלך' שיושב על כסא רחמים. עכ"ל. והרי שכבר קודם יוה"כ צריך להסיר את הקנאה ואת השנאה, בכדי שיוכל לבוא אל 'שער המלך' - בליל יוה"כ כשהוא 'לבוש' כראוי...

זי"ע (דרשות הצל"ח לשבת שובה, דרוש כד אות יב) וז"ל. והנה מעשה שמן ביום הקדוש - ערב יוה"כ, רובם באים לידי כעס עבור דבר שטות... וגם הנר אינו צריך (שהרי הכל ממהרים לביהמ"ד עם 'נרות חיים' בידיהם, כדי להדליקם כנהוג משום סימן טוב, עיי' רמ"א תרי ס"ד), 'שכבר הגדיל המדורה מדורת גיהנם, שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ע"כ. והיינו שכבר הבעיר אש להבה של מדורה וכבר אינם זקוקים עוד להדליק אור של נר, ואוי שכך עלתה בידם רח"לס"ד.

ואדרבה מחובת היום להרבות באהבת ישראל^{סה}, וכמו שאומרים בתפילת מוסף (אחר סדר העבודה) 'יום שימת אהבה ורעות, יום עזיבת קנאה ותחרות', ולהוסיף בצדקה וחסדס"ו.

דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, ומטעם זה נתן הקב"ה מצוה זו לאכול ולשתות ביום זה שיהיה לאדם לב אחד ושמה, כי קודם שיאכל האדם יש לו ב' לבבות כי אז יש לו לב רגז, ולכן אמר הכתוב (ישעיה נח ד) 'הן לריב ומצה תצומו', כי ביום הצום תתגבר המרה המחרחרת כל ריב וכל נגע, ולכן צוה ה' לאכול ולשתות ולהתענג בדשן, אז לב שמה ייטיב פנים נועמים אל פנים לחבר את האהל ויאסוף כל ישראל חברים ברגל יחף עומדים לפני ה', ע"כ.

ביותר צריך להיזהר שלא יבוא לידי כעס, כי השמן משתדל בכל כוחו להביאו לידי כעס ומחלוקת, וכאותם דברים כדרכונות שאמר הגה"ק ה'נודע ביהודה'

סד. גם צריך זהירות יתירה שלא להיות 'קצר רוח' ולהסתובב בפנים נפולות עצבות וזעופות... וכאותו מעשה שהיה אצל הגה"ק רבי ישראל סלנט^{ער} זי"ע שראה אדם מישאל המהלך ברחובה של עיר בערב יוה"כ פ"פ בפנים נפולות לרוב יגונו על 'עונותיו', והיה הלה משרה סביבותיו רוח נכאה ודכאון, אמר לו רבי ישראל 'וכי מה אשמים כל עוברי אורח שחטאת'...

אלא יש להתאזר במידת ה'סבלנות' כלפי אחרים. פעם ניגש אל הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע בערב יום הכיפורים לעיתותי ערב איש אשר היה ידוע כמאריך בשיחה... (בלשון נקיה, וכפי הנקרא בפי הבריות פעגע, טרדן) הלה דיבר ודיבר ודיבר, והרה"ק ישב והקשיב לקולו, משסוף סוף הלך לו שאלו בני הבית את הרבי, וכי לא מצא לו זמן לדבר את שטויותיו אלא בעיוה"כ ברגע האחרון, ענה להם הרבי בדברי הרמב"ן הללו - תתנהג לדבר כל דברך בנחת לכל אדם - אפילו פעגע כזה, ובכל עת - אפילו בעיוה"כ לעת ערב...

וכבר אמר הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע לחסידיו, דעו לכם שאם ממחר אדם לבית המדרש להתפלל ולומר כל נדרי בערב יום הכיפורים, ותוך כדי הליכתו ניגש אליו יהודי ורוצה לשפוך לפניו את כאב לבו על צרותיו הפוקדות אותו ולקיים דאגה בלב איש ישיחנה, חלילה לו מלעצור בעד היהודי בכדי למחר לכל נדרי. כי הלא כל מהות כל נדרי ומהות יום הקדוש הוא הרי תשובה שלימה, ותשובה מה היא, לקיים ואהבת לרעך כמוך בהידור... כי זה כל האדם. פשיטא ואין צריך לומר שיחד עם זאת עלינו לזכור היטב היטב על יקרת הזמן הנוצר באש לתוקף קדושתו, ולא יזעק 'לאחר מעשה' לומר חבל על דאבדין, אלא ימלא כל רגע ורגע... וכל ערום יעשה בדעת.

סה. באחד השנים בערב יוה"כ לפנות ערב נראה הרה"ק רבי שלום^{קה} מזוועהיל זי"ע מטפל ומתקן בצינור שבור של מי שופכין (ביוב) שעמד בסמיכות לבית מדרשו כשהוא כבר לבוש בקיטל וטלית לקראת 'כל נדרי', אחד העוברים שראה את המחזה הנורא... וכמעט נעתקה לשונו מרוב תדהמה שאל הלה את הרבי, רבי קדוש, מה מעשיכם כאן בזו השעה - לטפל במי שופכין בשעה שאנו עומדים על פתחו של היום הגדול והנורא. אמר לו ר' שלום^{קה}, מעשיי אלו הם כמעשיי של הכהן גדול בשעה שעמד אחת בשנה לפני ולפנים ב'קודש הקדשים' (כי מסביב אותו ה'שבר' שבצינור פרצה מחלוקת בין השכנים, ולהשקט הסערה עשה ר' שלום^{קה} מה שעשה).

ואף שאיננו בדרגת איש האלוקים להתעסק בסתימת צינורות של מי שופכין אצל אחרים, אמנם, לכל הפחות נדרש מעמנו לסתום 'צינורות של מי שופכין' בבית פנימה, ועל אחת כמה וכמה להיזהר ביותר שלא לפתוח אותם, וכלישנא דגמ' (סנהדרין ז). 'האי תיגרא דמיא לבידקא דמיא' (מחלוקת דומה לצינור מים), ודי בזה...

סו. פעם ישב הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע מעיה"ק ירושלים וערך את 'סעודה המפסקת' בעיוה"כ כשהוא מוקף בנשברי לב - חסרי בית ומשפחה חולים ונדכאים, והיה יושב ומדבר על לבם בדברי בדיחותא וניחותא - מדברים המיישבים ומשמחים את לבם. באותה שעה עבר הגאון רבי שמואל שיינקער (חתנו של הגרי"ח זאנענפעלד) בדרכו לבית הכנסת ל'כל נדרי' וכולו אומר הדרת וחרדת קודש, ומבעד לחלון ראה את הנעשה אצל ר' דוד^ל, נכנס ר"ש ושאל את הרבי, וכי זו עת וזמן לשחוק עם אנשים אלו, אמר לו הרבי אמשול לכם משל, לתינוק שתקפוהו 'כאבי

בברכות יז.) 'שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט היום, כחלב מונח על גבי המזבח לפניך ותרצני', על כן אין מן הראוי לאכול בערב יום כיפור אכילה של 'רשות', כי איך יקריב חלב ודם זה לקרבן מן המובחר, לפיכך אמרה תורה לאכול בתשיעי כדי שיווצר חלב ודם מאכילת 'מצוה', וממילא יהא חשוב כאילו הקריב חלב ודם של מצוה על גבי המזבח.

עפ"י דבריו הקדושים הוסיף בנו הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע לפרש הפיוט שאומרים בסליחות בערב יום כיפור 'יִרְצֶה צוֹם עֲמָךְ אֲשֶׁר דָּמוֹ לָךְ מִזֶּה,

כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ פ' בתיב (ויקרא כג לב), 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש', והקשו חז"ל (ר"ה ט). 'וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה סי' תשיעי ועשירי' סח.

וביאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע במהות מצות האכילה ביום זה, כי מטבע האדם הוא שעל ידי הצום מתמעט חלבו ודמו שנוצרו מן האכילה שאכל ביום אתמול, וכנגד זה אנו מתפללים בכל תענית (ומקורו

שיניים' ל"ע, מה עושה אז אמו, עוזבת את כל עסקיה וענייניה, ומשחקת לפניו ורוקדת לפניו (בכל כוחה) - להסיח דעתו מהכאב הנורא, אף אלו נשברי הלב הינם כביכול 'כאב השניים' של הקב"ה, אין לנו אלא לעמוד בכל עת ובכל זמן לרקוד לפניו ולשמח אותם כי בזה כביכול הננו עושים רצון קונו בשלימות...

סיפר הגאון הגדול רבי אמ"מ שך זצ"ל מה ששמע מ'הרשל'ע קאמניצער' (בחור מבוגר יחיד בעולמו), בשנה אחת כשהיה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ביום הקדוש, לאחר שכל הבחורים עזבו את בית המדרש בליל יוה"כ, נשאר הוא 'בדד' בהיכל בית המדרש, אך תוך דקות ספורות התיישב ה'חפץ חיים' בכבודו ובעצמו לימינו פתח עמו 'שיחת רעים' על דא ועל הא, והחל מגולל בפניו כל מאורעות חייו, על יתמותו הקשה, ועל נישואיו שנשא את בתו של אביו חורגו בזמן שהציעו לו שידוכים אחרים שנראו הגונים יותר, וכל זאת עשה רק משום כיבוד אם, כי היא בקשתו מאד על זה. ואכן, ברבות השנים ראה שמאת ה' הייתה זאת לטובה בלבד, כי ידידו אשר נישא לבת עשירים עזב לאחר מכן את ספסלי דבי מדרשא לטובת העסקים הרבים, ולבסוף הפסיד את ממונו ונשאר קרח מכאן ומכאן, מה שאין כן נז"ב הרבנית עוזרת ומסייעת לו בעריכת ה'משנה ברורה' ושאר ספרים, וכך שוחח עמו ה'חפץ חיים' ועודדו בדברים של מה בכך במשך כל ליל יום הקדוש עד אור בוקר. ומזה נלמד לקח, כי מי לנו גדול כה'חפץ חיים', ואין זמן 'יקר' וקדוש כמו יוה"כ, אך מכל מקום כאשר ראה את נפשו השבורה של אותו הבחור הבין את חשיבותו של 'מידות' וישב בשעות הקדושות ביותר בשנה לעודד ולחזק נפש אחת מישראל.

סז. הלבוש מבאר (תרד א) מדוע הוציא הכתוב את המצוה בלשון עינוי ולא אמר בהדיא 'ואכלתם', כי לפום צערא אגרא, ושכר מצוה הנעשית מתוך עמל ויגיעה גדול משכר המצווה הנעשית ללא קושי, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולהגדיל שכרם, על כן החשיב להם מצווה זו כמי שבאה ע"י עינוי.

סח. מפורסמים דברי הטור (או"ח סימן תרד) שמביא מעשה רב בשם המדרש, 'מעשה בשוטר העיר, שאמר לעבדו קנה לי דגים (בעיר"כ) ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט, והוסיף עליו עד שהעלהו לחמשה, ונשאר [הדג] לחייט, בא העבד אל אדוניו, וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט, ואמר לו מה מלאכתך, אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב - בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי, השיב לו, והיאת לא אקנונו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה, שצונו הקב"ה לאכול ולשתות, ושאונו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום'.

וב'בית יוסף' הביא שכיו"ב הובא במדרש (בר"ר יא ד) ומסיים שם 'מה פרע לו הקב"ה, הלך וקרע אותו וזימן לו בתוכו מרגליות טובה, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו'. צדיקים ביארו שכאן הוסיפו את סוף המעשה ללמדנו שהאכילה בערב יוה"כ מסוגלת שלא יחסרו לו מזונותיו כל ימיו, ויהיה לו שפע פרנסה בכבוד ורווח.

ומן הראוי להביא מה שכתב ה'פרישה' (סק"ה), דצריך לומר שהחייט הגיע יחד עם עבדו של השר אצל מוכר הדגים, דאי אמרת שבא אחריו, וכי שייך לומר שמפני שצויה ה' ביום הזה לאכול יסיג גבול או יגזול מיד חבירו, ולמדנו מכאן, שהגם שיש לחזר לקיים מנהגי ישראל שיסודתן בהררי קודש, מ"מ מאד יש להיזהר שלא לשכוח מן העיקר, וחלילה להיכשל באיסור הסגת גבול או בשאר איסורי תורה ויתברך בלבבו לאמר שהוא מקיים עכשיו מנהג ישראל...

ובפירוש אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא ס"פ ד) ובארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא את התורה, גזרו [בני ישראל] יום צום ותענית, וביום האחרון שבכולם, שהוא סוף ארבעים יום, גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלוט בהם יצה"ר, ולמחרתו השכימו ועלו לפני הר סיני, ישראל היו בוכים לקראת משה, והוא היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם למרום, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה על ישראל וקיבל את תשובתם, בישרה אותם רוח הקודש בשורות טובות ונחמות. ואמר הקב"ה לישראל, בְּנֵי נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשָׁמַי הַגָּדוֹל שְׁלִי וּבִכְסֵּא הַכְּבוֹד שְׁלִי, שֶׁתֵּהָא לָכֶם בְּבֵית זֶה לִשְׁשׁוֹן וּלְשִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וְיִהְיֶה לָכֶם יוֹם זֶה יוֹם סְלִיחָה וּכְפָרָה וּמְחִילָה לָכֶם וּלְבָנֵיכֶם וּלְבָנֵי בְנֵיכֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

ואף הקב"ה עצמו שש ושמח בסליחתו, ומבקש מהעליונים והתחתונים לשוב עמו משוב, וכדאיתא עוד בתנא דבי אליהו (פ"א) בארובה, וז"ל. 'ימים יוצרו ולא אחד בהם' (תהלים קל"ט טז), זה יום הכפורים לישראל (כי הקרי הוא 'ול' בוא"ו, והיינו שהוא יומו של הקב"ה כביכול), לפי שהיתה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל,

חשוב חֲלָבּוֹ פָּעַל זָבַח וְקָרְבָּנוֹ אֶל תִּבְנוֹה, חֲתוּם עָלָיו אוֹת חַיִּים וְתִפְלָתוֹ תִּתְחַנֶּה, מִחֵר יִהְיֶה הָאוֹת תִּהְיֶה, כִּי הַצּוּם וְהַתְּעִנִּית בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים חֲשׁוֹב כְּהַקְרַבַת קָרְבָּן וְהוֹאֵת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ, לִכֵּן מִן הָרָאוּי לְהַחֲשִׁיב אֶת הָאֲכִילָה שֶׁל עֲבָשֵׁיו 'כַּעַל זֶבַח' שְׁלָמִים, וּמִמִּילָא 'וְקָרְבָּנוֹ שֶׁל מִחֵר לֹא תִבְנוֹה', וַיַּעֲלֶה לְרִיחַ נִיחּוּחַ אִשָּׁה לֵה' וְאִזּוּ יִקְבַּל תִּפְלָתוֹ שִׁיתְפַּלֵּל לְמִחֵר בְּיוֹם הַקְּדוּשָׁה.

ומעתה דעת לנבון נקל שהאכילה בעיוה"ב צריכה להיות בקדושה ובטהרה, שהרי עומד להקריבה למחר לריח ניחוח^{סט}.

אשריכם ישראל - יום שמחה לעילא ולתתא

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו^ט, עת שמחה הוא היום לנו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מטהר אותנו מכל חטאותינו, כמו שאמרו בסוף יומא (פ"ה) 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים^{עא}, שנאמר (יחזקאל לו כה) 'זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר (ירמיה י"ג) 'מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל^{עב}.

סט. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע שבעת אכילתו בעיו"כ יצייר בנפשו שבקשו לחנך ולהדריך זולל וסובא לאכול בדרך ארץ, על כן הושיבו אותו לאכול לפני ארי, ששם צריך לשקול ולמדוד תנועותיו, כן נמי תהא אכילתו בערב יום הכיפורים.

וכבר כתב הרה"ק ה'שם משמואל' (יוה"כ שנת תרע"ב) 'ידוע שבאכילת עיוה"כ מתקנין כל האכילות של כל השנה'. ע. וכך איתא במדרש (מדרש החפץ, הובא בתורה שלמה) לפרש מה שנאמר (במדבר י"ז) 'וביום שמחתכם' - זה יום הכיפורים, שנתבשרו במחילת עוונם. והרי ש'יום שמחתכם' בסתמא מכוון על יום השמחה הגדול ביותר, והוא יום הכפורים. ראיתי לחכם אחד שמביא רמז נפלא בפסוק (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד ב'בואו ל'כפר ב'קודש ע'ד צ'אתו ו'כפר ב'עדו' ר"ת בלב עצוב, היינו שעם היות היום הקדוש הזה נורא ואיום לעת חיתום גז"ד אך 'כל אדם' אל יבא בלב עצוב ח"ו בהיכלא דמלכא.

עא. ואם בל"ג בעומר מכרכרים ורוקדים בשיר זה בהתלהבות מפני עניינים נשגבים שיום זה מסוגל, ק"ו בן בנו של ק"ו ביום הקדוש, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ועיקר כוונת רבי עקיבא היא על יום הכיפורים.

מספרים על הגאון רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל משגיח דישיבת פוניבז', ששנה אחת ביו"כ ראו אותו תלמידיו בהפסקה שבין תפלת מנחה לנעילה כשהוא חוזר בהתלהבות על דברי המשנה 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל', כי הרגיש בטהרה ובקדושה האופפת ומאירה על נפשו.

עב. הנה איתא בתחילת המשנה שם 'האומר אחטא ואשוב ואחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים... מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל'. וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע שרבי עקיבא בא לחלוק על תחילת המשנה, ולדבריו אף מי ששייך לכת זו של 'אחטא ואשוב' גם כן מספיקין בידו לעשות תשובה, וכדוגמת טהרת המקוה - מה מקוה מטהר את הטמאים - אף אם כבר נטמא וטבל, ושוב נטמא וטבל וחזר להיטמא אפילו אלף פעמים מכיוון שטבל עלה מטומאתו, כך' הקב"ה מטהר את ישראל אפילו אלף פעמים.

ח"ו לישועה, לזה מייצג דוד המלך ע"ה יגל יעקב ישמח ישראל - שישמחו בני ישראל בתשובתם, ושמחה זו תוכיח שבאמת רוצים הם לשוב אל אביהם שבשמים - אף בלא שיעוררו אותם מן שמיא, אלא שהשאור שבעיסה מעכב עד...

כתב הרה"ק ה'מאור עיניים' זי"ע (האזינו ד"ה איתא) כי 'תשובה היא מצות עשה מן התורה, ולכן צריך לעשותה בשמחה' ע"ה. וכך אמר הרה"ק ה'בית אהרן' (דף קלא): זי"ע 'רק בשמחה ובישוב הדעת, כי ע"י שמחה המוח מזוכך, ועיקר התשובה ע"י מוח זך'.

על פי זה ביארו הקדמונים את מעם מצוות האכילה ביום תשעה בתשרי - בערב יום הקדוש, וכמו שהביא השל"ה הק' (יומא תורה אור, אות קלד) 'לשון האלקי' מהרמ"ק בספר עבודת יום כפורים, כי ביום הקדוש אי אפשר לשמוח מפני דאגות העוונות 'ועיני כל ישראל הם תלויים לאביהם שבשמים', לכן הקדימה תורה מצות אכילה בתשיעי כדי שישמח בו ואז תתקבל התענית בעשירי, מפני שעינוי העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בדאגה, אלא אם שמח בתשיעי או מקבל תענית העשירי, נמצא ששמחת התשיעי הינו מעין צום ותשובת העשירי, ולא עוד אלא הוא כעין מסייע לתכלית התשובה ועבודת יום העשירי.

ביו"ב כתב ב'שערי תשובה' (שער ד ח-ט) וע"כ אמרו רז"ל (ר"ה ט.) כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו

משלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו עבדיו ובני ביתו מוציאים את הזבלים, ומשליכין אותם כנגד פתח בית המלך, וכשהמלך יוצא ורואה את הזבלים הוא שמח שמחה גדולה, לכך נדמה יום הכפורים שנתנו הקב"ה באהבה רבה ובשמחה. ולא זו בלבד אלא בשעה שהוא מוחל לעונותיהם של ישראל, אין מתעצב בלבבו אלא שמח שמחה גדולה, לכך נאמר (יחזקאל לו ד) 'כה אמר ה' אלוקים להרים ולגבעות לאפיקים ולגאות וגו', בואו ושמחו שמחה גדולה שאני מוחל להם לעונותיהם של ישראל. עכ"ל ע"ה.

איתא ב'דרשות' הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ריש ח"א) לפרש הכתוב (תהלים יד ז) 'מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל', וז"ל דהנה בימים הקדושים ישלח מקודש עזרו לעורר לב כל ישראל לתשובה, וא"כ בתשובה כזאת יש לבעל דין לחלוק ולומר, כי לא עשו תשובה רק ע"י ההתעוררות מן השמים (ומי יאמר שהם מתחרטים בחרטה גמורה על העבר שלא ישובו לכסלה עוד), אמנם, משום כן, מצווה לשמוח בבוא ימים אלו במצוות עשה של תשובה, ומשמחת לבנו ניכר כי שמחים אנחנו לקראת בואו, ורוצים אנחנו לשוב ולחדול מעושק ידינו. ונתברר כי שבו באמת מתוך רצונם הטוב. ונסתמו דברי המקטרגים.

וזהו שאמר נעים זמירות ישראל מי יתן מציון ישועת ישראל - כיצד תוכל הישועה לבוא לישראל, והרי בשוב ה' שבות עמו - התשובה באה רק ע"י התעוררות ממרום, ואם כן יאמרו המקטרגים שאין ישראל זכאים

עג. בתוספת נופך הסביר הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע את עומק המשל והנמשל, שלכאורה איזו שמחה יש לו למלך כשרואה הררי זבל מונחים מחוץ לביתו, אלא הכוונה לאב רחום שרואה את בנו מתפתל מכאבים עזים בבטנו, וממהר לדרוש ברופאים שמצאו שיש לילד תולעים במעיו, מיד נתנו סממנים שונים עד שלאחר זמן מה יצאו כל התולעים כולם מתוכו והילד נרפא לגמרי. הנה, כאשר יראה האב את התולעים בחוץ, תגדל שמחתו עד מאד, שהרי הם הציקו וייסרו את בנו ועתה ניתן לברך 'ברוך שפטרני'... כך גם לדידן, הקב"ה שמח במחילת עוונותיהם של ישראל, כי המה מייסרים את האדם, והאב שמח ברווחת בניו אהוביו.

עד. על פי זה פירשו במה דאיתא מהקדמונים (עץ הדעת טוב למהר"ו פר' כי תצא) כי סופי תיבות אני לדודי ודודי לי הם ד' פעמים אות י', ורומז לארבעים יום שמר"ח אלול עד יו"ה כ, כי ד' פעמים אות י' עולים לר"ת של יגל יעקב ישמח ישראל, ללמד שכל מעלת התשובה של 'ארבעים יום' אלו אינה אלא כשנעשית מתוך שמחה וקרבה כי אני לדודי ודודי לי.

עה. ועל פי זה כתב דברים נוראים אודות העבירות שנאמר עליהם בזה"ק (ח"א סט.) שאין התשובה מועלת רח"ל, כי חטא זה מביא את האדם לידי עצבות, ואי אפשר לשוב בתשובה מתוך עצבות. נמצא שתשובה הנעשית מתוך שמחה תכפר ותטהר את האדם מכל שמץ וטינוף.

באר הפרשה - יום הכיפורים

נוראות כתב ה'חתם סופר' (דרשות, ח"ב שס"ט): בהאי לישנא 'תענית יוה"כ איננו לענות נפש ולצער ישראל ח"ו, כי אם מחמת קדושה וקריבות ודביקות במלאכי השרת, והוא כענין מ' יום הראשונים והאחרונים שהיה משה רבינו ע"ה בהר - לחם לא אבל ומים לא שתה מדביקות וקדושה ונהנה מזיו השכינה, ודכתיב (ויקרא טז כט) 'תענו נפשותיכם' איננו לשון עינוי אלא התעוררות...

בתוב בתורה (ויקרא טז ב) 'ואל יבוא בכל עת אל הקודש' - שאסור לכהן גדול לבוא ולהיכנס לתוך בית קדשי הקדשים 'בכל עת'. הקשה ה'כלי יקר' (ד"ה ואל יבוא), שלכאורה לשון 'בכל עת' אינו מדויק, כי משמע שלא יבוא בכל עת רק לפרקים, ובאמת אינו כן - שהרי לא הותר לו להיכנס לשם כי אם ביום הקדוש פעם אחת בשנה.

ומבאר ה'כלי יקר' וז"ל. ואומר אני, כי ביום הכיפורים נמשלו כל ישראל ביום ההוא למלאכי השרת, שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם, על כן דומה יום קדוש זה כאילו אינו בכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דחינו הזמן, חוץ מיום זה... על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה, אלא הוא עומד בעצמו נבדל מכל ימות השנה, וכשאמר 'ואל יבוא בכל עת' רמז שלא יבא כלל בשום יום שהוא בכלל העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת,

לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעונותיו. והשנית כי בשאר ימים טובים אנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישנא מאד שבר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דה"א' כט יז) 'ועתה עמך הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך', ונאמר (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ובטוב לבב', ומפני שהצום ביום הכיפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכיפורים.

כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוה"כ

כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יבילנו (ויאל ב יא), ודרשו חז"ל (תנחומא וישלח ב) דקאי על יום הכיפורים, והיינו שאין ביד אנוש להכיל ולהשיג גודל מעלת היום כי הוא נורא ואיום ולמעלה מכל השגה.

ובך אומרים משם הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, שקצרה בינתנו לדעת מה הוא מלאך, וכל שכן שאיננו מבינים מהו כסא הכבוד, אבל זאת ידענו, שסביב לכסא הכבוד עומדים מלאכי אש קודש ומשמשים את הקב"ה באימה ויראה ורתת וזיע, והנה, ביום הכיפורים מוריד הקב"ה את כבודו לעולם הזה, ממילא נעשה כל יהודי כאחד המלאכים האלו, וכדכתיב (ויקרא טז ל) 'לפני ה' תטהרו', שעומדים אנו כלפני ה' ממש, ולכן אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו' בקול רם דוגמת המלאכים.

עו. וכנודע מה שכתב ב'בני יששכר' (תשרי ח) בטעמא דמילתא שהמסכתא העוסקת בדיני והלכות יום כיפור נקראת 'מסכת יומא' סתמא, ולא 'מסכת יום הכיפורים' כשאר מסכתות ששמן מעין קדושת היום כגון שבת, פסחים, ראש השנה, סוכה, 'להורות' כי קדושת היום היא ממקום נעלם ראוי להסתירו [שהוא למעלה מן הזמן והשכל], על כן מנהג אנשי מעשה שלא להזכיר שמו כל כך בפשיטות באיזה דברים [פירוש שלא לומר 'יום כיפור'], רק כשמזכירים מעניינו לאיזה הצטרפות קוראים אותו סתם 'יום הקדוש', ודי בזה למשכיל, עכ"ל.

עז. גם אין בידינו להשיג גודל הרחמים העצומים המתעוררים בהאי יומא רבא. וכך מדייק הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מגיד תעלומה ברכות יב): בלישנא דגמ' (שם) 'כל השנה כולה אדם מתפלל הא-ל הקדוש, מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט וכו', אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט אלו עשרה ימים שמר"ה ועד יוה"כ, ויש לדקדק שבסיפא דמילתא נקט 'שמר"ה ועד יוה"כ', ושלא כפי שאמרו תחילה 'שבין ראש השנה ויום הכיפורים', ומבאר שהוא 'להורות שיהיה"כ גופיה הוא יום הרחמים ולא נקרא יום הדין והמשפט' [וכתב עוד, שאם כן קשה שאין 'עשרת ימי משפט', ומתרץ כי ערב יום כיפור נחשב כשני ימים, וכמו שאמרו שהאוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי].

נוראות מצינו בשל"ה הק' (יומא עמוד התשובה, סתרי יוה"כ) המבאר את הטעם שמחלל יוה"כ במזיד נענש בכרת ולא במיתת ב"ד כשבת, משום שביום הזה מתעוררים רחמים רבים (ולכן אין השטן רשאי להשטין בו) ולכן אף העונש שבו ממותק מרוב הרחמים. המתבונן בזה ישתומם, שהרי ה'עונש' בא לאדם שפל וחדל אישים כזה אשר אין לו שייכות כלל ליוה"כ ומחללו בשאט נפש, ואף הוא נכלל ברחמי השי"ת המרובים (עכ"פ להקל מעליו עונשו)...

והאמת, כי בני ישראל אינם רק כמלאכי השרת אלא אף גדולים וגבוהים יותר, דהנה בכל השנה כולה אומרים בתפילות שחרית ומנחה 'נקדישך' ורק במוסף אומרים 'כתר' (ולנוסח אשכנז 'נעריצך'), ואילו ביום כיפורים אומרים בכל התפילות 'כתר' (ובני אשכנז 'נעריצך'), ומה הטעם לשינוי זה (ועיי' בלבוש שפירש בדרך הפשט שהתקינו לומר כן כדי שיבקשו ביום הזה 'ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו'), וכתב ה'מטה משה' (אות תתעב), שביום הזה מתעלה כביכול 'כסא הכבוד' על ידי תהילות ישראל [ע"ד האמור בזוה"ק (ח"ג ו):] 'ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים'], וכבודו עולה ונגבה ומתרום למקום גבוה כל כך מתהילותיהם עד שאין ביד מלאכי השרת להגיע ולהשיג קדושת המקום ההוא, ולכן הם תמהים וצועקים כל הזמן 'איה מקום כבודו להעריצו', ומשום הכי אין אומרים 'נקדישך' שכתוב שם 'ממקומך' בלשון נוכח, כי המלאכים אינם יכולים לנקוט בלשון זו מפני שאין משיגים את 'מקום' הכסא, ומשום הכי חוזרים ואומרים 'ממקומו' בלשון נסתר.

הנה כתיב (שה"ש ג יא) 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו', ואמרו חז"ל (תענית כו: רש"י ד"ה זה מתן תורה) שעטרה לו אמו - זה יום הכיפורים. נוראות ביאר הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (נשא ד"ה ולקח הכהן), עפ"י דברי המדרש (שהש"ר ג ב) א"ר יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר בן רבי יוסי, אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו', אמר לו (משל) למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הדא הוא דכתיב (תהלים מה יא) שמעי בת וראי, ולא זו מחבב עד שקראן אחותי שנא' (שה"ש ה ב) פתחי לי אחותי רעיתי, ולא זו מחבב עד

והוא ביום מחילה וסליחה שישראל נמשלו בו למלאכי השרת, שאינם נופלים תחת העת ואינו בכלל ימות השנה. עכ"ל.

והנה כתב ה'באר היטב' (תרי"ט סק"ד) ומנהג פשוט להתעטף בטלית מבעוד יום ומברכין עליו, וכך כתב האר"י ז"ל, ואם נתעטף בלילה אין לברך עליו, ועי' ספר הכוונות. עכ"ל. ברמח"ל בספרו 'קיצור הכוונות' (סדר יוה"כ) כתב הטעם לפי דרכו, כי בשעת שקיעת החמה של יום הקדוש פורס קוב"ה 'טלית' על כל כלל ישראל, ובחסדו מחביא אותנו בצל ידו תחת כנפי השכינה, ומכיוון שהדבר הזה נעשה מעצמו לכן אין מברכין עליו.

איתא ב'חתם סופר' (דרשות, ח"א עמוד טו טור ב) שאף גופו של אדם מתעלה ומתקדש ביותר ביום הזה, ומביא ראיה ממה ששינוי (יומא פב.) 'עוברת שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה', ואיתא בגמרא (שם ע"ב) שהייתה אשה מעוברת שהריחה, אמר להו שילחשו לה באזנה שהיום 'יום הכיפורים', אולי על ידי כך תחלש תאוותה ולא תצטרך לאכול, ואם עדיין לא תירגע אז יתנו לה לאכול משום פיקוח נפש. ויש להקשות, מדוע לא מצינו דין זה בשאר אכילות איסור, כגון כשמתאוה לאכול נבילות וטריפות, שנותנים לה ואין לוחשים לה שהתורה אסרה לאכול נבילות וטריפות. אלא הטעם, כי עובר במעי אמו הנו קדוש בקדושה נוראה בשעה שהוא לומד כל התורה כולה עם המלאך (כמבאר בנדה ל:), ואילו לא גוף עכור של אמו מקיפתו, הוא גדול יותר ממלאכי השרת, לכן בכל השנה קרוב לוודאי שלא יועיל מה שילחשו באזנה שאסור לאכול נבילות וטריפות, כי הגוף העכור מושך אותו לתאוות גשמיות וחומריות. אבל ביום הכיפורים גם גוף האם מזדכך, וממילא כאשר יזכירו לעובר שהיום יום כיפורים יתכן שיפסיק מלהתאוות עוד... ע"ה

עח. ואף 'עביות וארציות' העולם מתעלה למאד ביום הזה, כדברי הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דפרקא אות דש) לבאר מדוע נאסר 'נעילת הסנדל' ביוה"כ, כי אמרו חז"ל 'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו' (שבת קכט.), ומהי גודל הנחיצות שהפליגו כל כך בעד נעליים, אלא, כי מבואר בדברי הרב מהר"מ חאגיז' (משנת חכמים) בשם חכמי הרמז, שבשעה שחטא אדם הראשון נתקללה האדמה, כמו שנאמר (בראשית ג יז) 'ארורה האדמה בעבורך', ולכן ימכור אדם 'כל מה שיש לו' כדי שלא ידרוך על מקום קללה, אמנם בבית המקדש שקרקעו אדמת קודש היא, יש להשיל המנעלים ולילך יחף, ולכן 'לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו' (ברכות סב:), כדי שלא תהא חציצה בינו ל'אדמת קודש'. כיו"ב, ביום הכיפורים לא נהלך במנעלים, כי כל הארץ וכל החומריות שבה יוצאים היום מכלל ארור לכלל ברוך ואמרים לו 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'.

אומרים 'שעטרה לו אמו - זה יום הכיפורים' שבזה היום עולים אנו למדרגה זו"ע.

לפני ה' תטהרו - טהרת היום

כתב ה'חינוך' (מצוה קפה) וז"ל. שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר, ויתחייב העולם כליה^פ, על כן ראה בחכמתו ב"ה לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים, ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך^{פא}, ואחר שיעדו הא-ל ב"ה אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה^{פב}.

שקראן אמי שנא' (ישעיה נא ד) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו - ולאמי כתיב, עמד רשב"י ונשקן על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפך הטעם הזה דיי.

ומבאר ה'באר מים חיים', שהוא כדרך האב האוהב את בנו ומגביהו עד קומת ראשו של אב, ולפעמים כשמחבבו יותר יגביהו למעלה מראשו, ולפעמים מגביהו על ראשו ממש ועושהו עטרה (כתר) על ראשו. והיא הבחינה והמעלה הגבוהה ביותר - שבני ישראל הם כביכול במדרגת 'אמו', שהיא גבוהה יותר כביכול מבורא כל עולמים עצמו, כאב שמרוב אהבתו לבנו יחידו מגביהו ומרימו למעלה מראשו, והוא גבוה יותר ממנו. הכי נמי כביכול מרים הקב"ה כל יהודי ומזככו ומטהרו מכל טינוף, על פי זה יבואר

עט. וכבר אמר הרה"ק מקאצק זי"ע, שאם היו בני אדם יודעים באיזה צחצוח מתנקה נשמתם ביום הכפורים, היו נזהרים ביותר לשומרה בטהרה שלא יטנפה שוב.

פ. הרה"ק ה'עטרת ישועה' מדז"קוב זי"ע סיפר, פעם בהיותי ברחובה של עיר בווינא עיר הבירה, ראיתי היאך שאחד מנקה את הרחובות, ניגשתי אליו ושאלתי, לשם מה יטרח כבודו כל כך, הרי ממילא בעוד כמה שעות ישוב הרחוב להיות מלוכלך כדאשתקד, ומדוע תיגע לריק, ויענני ה'מנקה', הן אמת שתוך שעות ספורות שוב יתלכלכו הרחובות, אבל, אם לא אנקה אותם תמידים כסדרן, תעלה הזוהמא עד למעלה ראש עד שלא יוכלו להלך ברחוב... סיים ה'עטרת ישועה' ואמר, זוהי עבודתנו בימי הטהרה, 'לנקות ולשטוף', ואין כאן כל מקום לחשבונות - הרי ממילא אשוב לקלקל לבסוף, ומה ארוויח בנקיון עצמי כעת הזאת, אין זו טענה כלל, שהרי אם לא יעמול עתה לנקות עצמו, להיטהר מכל חלאה וזוהמא, הרי הם יציפו אותו עד למעלה ראש ח"ו...

פא. הרה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לספר ב'סעודה המפסקת' בעיו"כ את המשל הידוע, ל'בעל הבית' שהיה לו תרנגול, והיה מחבבו כבבת עינו, מאכילו ומשקהו, מלבישו ומכסהו ודואג לכל מחסורו, ויהי היום, חמד לו 'גנב העיר' לאמץ לעצמו את התרנגול, כי במה שונה הוא מרעהו בעל הבית... וממחשבה למעשה, ויהי בחצי הלילה פרץ הגנב את דלתות הבית, ועשה בתרנגול 'מעשה ליקוחין', בעה"ב הרעיש עולם ומלואו לתפוס את הגנב אך העלה חרס בידו, ובבית הגנב - הגנב לא ידע כיצד לטפל בתרנגול, ומחוסר מזון ומים נחלש התרנגול מיום ליום, בלית ברירה הלך לבית השחיטה כדי לשוחטו, בעמדו שם לפני השוחט נכנס בעל-הבית והכיר בתרנגול שלו, מיד התחיל לצעוק על הגנב שיחזיר לו את הגניבה, אולם הלה כפר במצח נחושה שלא היו דברים מעולם, והוסיף לראיה כדבריו, שהרי התרנגול שלו היה גדול ושמן ואילו התרנגול שבידו הינו כחוש וחלש, אך הבעה"ב לא ויתר וטען ששתי רעות עשה הגנב, גם נטל דבר שאינו שלו וגם הזיקו והכחישו, בראות השוחט את כל המהומה שלח את שניהם לפני רב העיר שיפסוק עם מי הצדק, מששמע הרב טענותיהם לא ידע מה להכריע, שהרי כל אחד טען טענת ברי 'כולה שלי', עד שעלה ברעיונו להוכיח את האמת מיניה וביה, שיתירו את החבל הקושר את רגלי התרנגול, ונראה אל מי ירוץ, ואכן כך עשו, וכמובן שהתרנגול חזר מטבעו אל בעליו הראשונים. ובזאת סיים את דבריו בדמעות שליש, במשך כל ימות השנה מצליח השטן זה היצר הרע לצוד את האדם ברשתו, והוא מכחישו ומורט כנפיו על ידי שמכשילו בעוונות, אולם כבוא יום הכיפורים כאשר הקב"ה זורק על בני ישראל מים טהורים ומטהרם, ונפתחים כל החבילין דמעיקין של השטן וגונדא דיליה, מיד חוזר כל יהודי ורוץ אל הקב"ה באהבה ובחדוה... אז רואים עין בעין מי בעליו האמיתיים.

פב. וכך כתב ה'אור החיים' הק' (ויקרא כג כח) וז"ל, 'והטעם כי יום כיפורים הוא, פירוש כי עיצומו של יום מכפר וכו', והמשכיל על דבר עיצומו של יום לבבו יבין המכפר כי הוא אדון המאיר היום לסגל סגל דבר זה'.

כך שאין מאמינים באמונה שלימה בכפרה הגמורה יש לשוב ולבקש מחילה.

והיה לפנות ערב - בשגב זמן כניסת יום הכיפורים בעת התקדש היום^{פג} נהגו בני ישראל לומר 'כל נדרי' - והנה הכל רועשים ומתעוררים לקראת הנעים הללו ו'בכיה' גדולה באה לעולם בזמן זה, אף שלכאורה אין בו כל 'התעוררות', ו'מה נשתנה' כל נדרי מסתם התרת נדרים, כי לא מצינו שינועו אמות הסיפים מ'התרת נדרים' שבער^ה. אמנם בזה^ה ק' איתא (ח"ב קו). שעל ידי תשובה אפשר לבטל גזירות רעות שיש עמם שבועה, ובשעת תפלת 'כל נדרי' נעשה עת רצון ושעת הכושר לבקש ולהתפלל להתיר ולבטל שבועות וחרמות אלו, דכיון שבית דין של מטה מתיר אותן שלא יהיו

ה'לבוש' (סימן תקפב ס"א) מבאר מה שאומרים קודם תפלת שמו"ע בליל יוהכ"פ 'כי ביום הזה יכפר עליכם... לפני ה' תטהרו', שאין בזה משום הפסק בין גאולה לתפלה, כי הכפרה והטהרה היא גאולתנו, ואין לך גאולה אריכתא יתירה מזו.

וצריך להאמין בלב שלם שהקב"ה מוחל וסולח לעוונותינו ביום הזה^{פג}, וכמו שהביא הרמ"א (סי' תרו ס"ו) את לשון הרמב"ם (הל' שגגות ג י) 'יום הכפורים אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו^{פד} וכו'. ובה ביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם) מדוע אומרים בתפילת מעריב של מוצאי יוה"כ והוא רחום וסלח לנו, והרי עדיין לא הספיקו לחטוא אחר יוהכ"פ, ועל מה מבקשים 'סלח לנו'. אלא על הא גופא, על

מן הבאר

ובאמת כבר כתב הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (לגבי כל השנה כולה) ב'אגרת התשובה' (פי"א) שצריך אמונה ובטחון, להיות נכון לבו בטוח בה, כי חפץ חסד הוא וחנן ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית', בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם, וראיה ברורה לכך הוכיח ממה שמברכים ברכה על הסליחה שלש פעמים ביום בתפלת שמו"ע, ואומרים 'חנן המרבה לסלוח', והרי קיימא לן (ברכות כא. וברא"ש שם סט"ו) 'ספק ברכות להקל', ואם אין המחילה והסליחה מובטחת היה לנו להימנע מלברך ברכה זו בשם ומלכות, דאיכא למיחש משום חשש ברכה לבטלה, אלא ודאי שאין כאן בזה שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו, בוודאי אכן יסלח לנו, ימחל לנו.

פג. הרה"ק רבי שלמה קלוגער (חכמת שלמה תרב) נתן טעם למנהג ישראל שאין נושאים נשים בעשרת ימי תשובה (עי' במטה אפרים תרב ה), דהנה אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) 'חתן מוחלין לו כל עוונותיו', לכן אינו ראוי לישא אשה מפני שנראה כאילו הוא מחפש דרכים איך לזכות למחילת עוונות, ובה הוא כמרים יד במלך מלכי המלכים שהבטיח 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם' (ויקרא טז ל).

פד. עפי"ז כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דבר נורא, וז"ל, לעומת ההתקרבות שמתקרב הקב"ה אלינו כביכול ביוה"כ - על האדם לטהר ולזכך עצמו לקרב עצמו לה', ואם הוא כנרדם הרי הוא ח"ו כמתרחק וכו', וכאילו ח"ו בבחינה של 'מבעט ביוה"כ' כיון שאינו מרגיש ההבדל הגדול בו נבדל יום זה מימים אחרים, ולכן יש להיזהר שלא יאבד חלילה זמן כלשהו מיום זה לבטלה, שהרי כל רגע מכפר (כדאיתא בכריתות ז), ואם מאבדהו לריק ה"ז ח"ו כמבעט, והוא נורא עד מאד. עכ"ל (הובא בהליכות שלמה עמ' נא).

כמו כן הובא (שם) מהליכותיו, 'שעה ארוכה קודם תפילת שחרית העיר את נכדו הלן עמו בחדרו לאמירת תהלים באמרו 'קום קרא אל אלוקיך', כי כל רגע ורגע יקר מפז.

פה. דבר נפלא כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לה). לבאר עניין תוספת יום הכיפורים והקדושה הנוראה הנשפעת בו ממרומים, כי הנה כל בעל תשובה צריך עזר וסיוע אלוקי שיוכל לשוב בתשובה, והדבר דומה לטמא מת שחפץ להיטהר, שאף שאינו נטהר בלתי אם טבל במקווה לטהרתו, אך צריך הוא מקודם לעזר וסיוע - שיזו עליו אחרים מאפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, ורק לאחר מכן יכול לטבול, אבל אם לא יזו עליו לא יועילו לו כל הטבילות שבעולם. כך גם לעניין יוה"כ, 'הוא יום מקוה ישראל כולם נכנסים לטבול מצוואת צחנת העבירות, אך לולי הקב"ה זורק מים טהורים תחלה דהיינו בשעה של תוס' יוה"כ, טרם יעלה הגרדום לדון, הקב"ה שולח התעוררות ועזר מקודש ועי"ז יכולים לשוב ביוה"כ' (עיי"ש עוד).

ידי שניהם - לבכות מתוך שמחה, ולחזק עצמו בהתחזקות ובטחון - כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו בטהרת הלב^{פח}.

נוראות כתב ה'אור החיים' הקדוש זי"ע אחר יום הקדוש שנת תק"ג לבני חברת 'כנסת ישראל' באיטליה (בסיפורו על קורותיו בירושלים), ובתוך הדברים כתב 'ראיתי הארה גדולה' בשעת 'כל נדרי', וקנה לי גביר אחד מהמערב הוצאת ס"ת ד'כל נדרי', ובשעה שפתחתי ההיכל ממש היה בעיני כפתיחת שערי גן עדן בכל כך הארה שהייתה בבית הכנסת (הובא בנר מערבי עמ' ריו).

תענו את נפשותיכם - סגולת התענית

כתב ב'יסוד ושורש העבודה' (פרק עשירי) 'ופשוט הוא', ששכר קיום מצות עשה זו (של התענית) שכרה מרובה יותר, כי צערא דגופא עדיף כידוע, הנה אחר כל ההצעות האמיתיות והכנות האלו, אחי ורעי, יתבונן כל אדם בשכלו כי ראוי וטוב לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד בכל רגע בצער העינוי מאכילה ושתיה וחליצת הסנדל, על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בכל רגע שסובל העינוי, ובודאי מי שתקועה בלבו אהבת הבורא יתב"ש ויתעלה - חשקו ורצונו שיתאריך היום הצום הקדוש הזה בפלי כפלים, בכדי שיקיים בכל רגע בצער העינוי מצות עשה מן התורה שצוה לו יוצרו ובוראו יתב"ש ויתעלה^{פז}.

שרירין וקיימין עי"ז פועלים ומעוררים רחמים במרום וכך יהיו מותרין בב"ד של מעלה, ומשום הכי מתעוררת הבכיה באותה שעה, כי כל ערום מפשפש במעשיו וחוזר בתשובה^{פי} ומשתדל בכל כוחו לבטל כל גזירות קשות ורעות^{פז}.

ואילו מרן הבעש"ט הק' זי"ע ביאר (בעש"ט עה"ת ר"ה ויוה"פ כב), דהנה ידוע (יומא כ:) דשטן (הוא היצר) לית ליה רשותא לאסטוני ביום כיפור, לכן בערב יו"כ עם חשיכה מתאמץ היצור בכל כוחו לקטרג על בני ישראל, ואע"ג דאינון לא חזי מזלייהו חזי - לכן מתעורר הבכי באותה שעה...

באופן נורא ביאר הרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם תקל"ז) סיבת הבכיה בעת אמירת 'כל נדרי', כי קוב"ה ושכינתיה וכל הפמליא של מעלה יורדים לעולם הזה ביום הקדוש, ואין שום מקום בזה העולם שיוכל לסבול אותם ואת קדושתם, על כן מתעורר בכי גדול 'לשטוף' בדמעות כל זוהמת העולם.

אמנם יזהר שהתעוררות זו לא תביא אותו לידי עצבות, ויזכור דברי הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות, יוה"כ) שאמר לאידך גיסא, דכיון שהשטן יודע שאין לו רשות להשטין ולהכשיל את האדם ביום הקדוש, לכן הוא מעורר את הבכי בשעה כזו כדי שיבוא לידי עצבות ומרה שחורה ח"ו. על כן יזהר וישמר לצאת

פו. פעם נכנס הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע קודם תפלת 'כל נדרי' לבית המדרש, ובהשתפכות הלב אמר לסובביו, שנינו בשבת (לד.) 'שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה', עשרתם ערביתם הדליקו את הנר, והלא יום הכיפורים נקרא 'שבת שבתון', לכן צריך לומר בערב יוה"כ פ' קודם חשיכה טרם תפילת 'כל נדרי', הלא עשרתם - שכבר חלפו ועברו כמעט כל עשרת ימי תשובה, ערביתם - אף 'ערב' יוה"ק עבר כבר עלינו, ואף הדליקו את הנר נשמה - שנוהגים להדליק בערב יוה"כ פ', ואכתי לא עשו תשובה, הלא אם לא עכשיו אימתי...

פז. הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לה:) האריך בעניין הבכיה הנובעת מהבושה שעדיין לא שבנו ממעשינו ואף שכבר עברו עלינו ימי הרחמים והרצון בחודש אלול, ר"ה וכמעט כל עשיית, וביאר בזה מה שאמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו' ואומר מקוה ישראל ה', כי הקב"ה מטהר אותנו ומעורר לבבנו לשוב אליו, אך דימה זאת למקוה דייקא, שהוא מקום מים מכונסים ואינו נובע מחמת עצמו כמעין אלא צריך להמשיך לו מים ממקום אחר ואם לאו הוא מתייבש, וכך היא טהרתן של ישראל, וכלשון קדשו, הקב"ה שולח עזרו מקודש בזו הרגע אם יזלו מים מעפעפינו וכו'.

פח. וכבר פירשו במה שנאמר (איכה ב יט) 'שפכי כמים ליבר', שדימה שפיכת הלב למים, שכשם שהמים מעיקרם מחוברים לקרקע עולם, וכשדולה בכלי הרי הוא מנתקם ממקור חיותם וחיבורם, ואילו כאשר המה נשפכים הרי הם חוזרים אל שורשם, כך על דרך זה ישפוך האדם ליבו נוכח פני ה' עד שיחזור לשורשו ולמקור חיותו האמיתי. צ. מן הראוי לעיין שם בכל דבריו הקדושים, שמאריך בכוונת העינוי ובקדושת היום כי הוא נורא ואיום, ומנהמת לבו הטהור מלהיב את לב הקורא להתכונן כראוי לקראת יום זה.

בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה

איתא בספה"ק 'זרע קודש' (לעיו"ב, ובעוד ספרים), וכבר כתב בן בסידור האר"י, שנעילה הוא מלשון נעל י-ה - והוא מורה על כך שבאותו זמן הקב"ה מתייחד עם בני ישראל בלחוד - 'ולא יתערב זר'^א.

כתב הרמח"ל ב'קיצור הכוונות' (עבודת יום כפורים לתפילת נעילה), שביד כל אחד להגיע בעת בזאת להיות כאדם הראשון קודם החטא, כיצור כפיו של הקב"ה מרם שנפגע בחטא^ב.

כתב ה'רוקח' (סימן ריו, הל' יוה"ב) 'לעת ערב חותם הקב"ה, ועומדים כל צבא מרום, אלו מיימינים ואלו משמאלים, ואז כל הנשמות עומדות לפני הכסא

להליין, ועומדים שני מלאכים על גלגלי רוח, זה כנפיו מסוף העולם ועד סופו וזה כנפיו כמלא עולם, אחד סופר וחותר למיתה ואחד לחיים, והקב"ה חותם אמת וכו'^ג, ועד עת החיתום יכול היחיד לשוב - אם ישבר לבו^ד בתשובה שלמה מתקבלת.

חידוש נפלא חידש ה'תרומת הרשן' (סימן רעה) 'במוצאי יוה"ב, אין הדין והבימה מסתלקים עד שישלימו ישראל סדריהם, ואע"ג דכבר פנה היום ותוספות יוה"ב אינו אלא עשה, אלא חביבים ישראל לפני המקום, דהקב"ה מנהיג ביד של מעלה אחר סדריהם, לכן כל זמן שהאדם מתפלל תפילת נעילה יכול עדיין לקרוע שערי רחמים אע"פ שכבר ירד הלילה.

פעם קרא הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לשנים ממקורביו, וציוה עליהם להפיץ את דברי ה'יסוד ושורש העבודה' אלו, מה שלא הורגל בכגון דא, ויצא מגדרו בראותו גודל התועלת שבקריאת הדברים.

צא. הרה"ק מסאטמאר זי"ע היה נוהג בכל שנה לעלות על ציונו הק' של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זי"ע ביומא דהילולא דיליה (ז' אדר), ותמיד הגיע אל חלקת מחוקק ספון לקראת ערב סמוך לזמן השקיעה, שנה אחת הקדים לבוא לקאליב כבר בשעות הבוקר בעוד היום גדול, אך לא פקד את ה'ציון' אלא לעת ערב, שאלו משמשו מה ראה על ככה לבוא דווקא כי ינטו צללי ערב ובפרט שכבר שהה בעיר והיה בידו סיפק להגיע מקודם, נענה לו הרה"ק ואמר שבנוהג שבעולם ביום היריד 'אין די לעצטע מינוט'ן כאפט מען מציאות' (ברגעים האחרונים מוצאים מציאות גדולות...) ונתכוון לומר בדבריו שעיקר התעוררות הרחמים הוא דווקא בעת נעילת שער כי פנה יום.

הנה מצינו ביונה הנביא שביקש מה'מלחים' ומרב החובל 'שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם' (יונה א ח), והקשה הגה"צ רבי לייב חסמן ה'משגיח' דישיבת חברון, לשם מה הוסיף יונה לומר 'שאוני', והרי די היה באומרו הטילוני אל הים, ומדוע נכתבה תיבה זו, אלא שיונה רצה שישאו אותו כדי לדחות את זריקתו אל הים בעוד רגע אחד, כי אין ערוך לרגע אחד של חיים, בו ניתן עדיין להרהר בתשובה, ויש קונה עולמו ברגע אחד (הובא במשחת שמן בראשית עמוד ס'). והדברים נוקבים ללמד על חשיבותו של כל רגע בו ניתן לקנות אוצרות מלכים, ולעניינו יאמר אודות הרגעים האחרונים של האי יומא, לאחוז בהם ולנצלם כראוי וכנכון.

צב. ואולי אף בכלל זה, שבידו לבטל מעליו כל היסורים ומרעין בישין שנגזרו עליו, כי לאחר חטא עץ הדעת נתפזרו הניצוצות בכל העניינים הגשמיים, וכל יושבי תבל בכל הדורות צריכים לתקן חטא זה ולהחזיר הכל לשורשם, וגם תכלית היסורים 'קול יעקב נוהם מתהומותיך, איש איש נגעו ומכאובו' הכל הוא כדי לתקן את הניצוצות במקום עליון, ואם זוכה האדם להיות במצב של קודם החטא משמעו שיכול להסיר מעליו כל מיני פגעין ומרעין בישין, ונעשה כאדם הראשון קודם החטא, ומראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גילית, שביד כל אחד להיות כמו בתחילת הבריאה.

צג. נוראות מצינו בדברי ה'משך חכמה' (וילך ד"ה שובה) שאף שאמרו חז"ל (יומא פו.) 'מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר', אבל בעת 'נעילה' ניתן לכפר גם על חילול ה', ומבאר טעמו של דבר, כי מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, וכמו שבארץ מתחת יש שופטים העומדים לשפוט, ומעליהם שופטים נכבדים יותר, ופעמים שמטים לכף זכות מחמת סיבה שהיא, אך מי הוא שיהיה למחול למי שפגע בכבוד המלך, כך גם בשמים ממעל, כל צבא מרום ושרפי מעלה היושבים בב"ד של מעלה אין בידם למחול על חילול ה' ח"ו, אמנם בשעת נעילה, כשהקב"ה חותם את הדין, הרי הוא דן יחידי (ירושלמי ריש סנהדרין), ואז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה, כי אם הוא ימחול על כבודו מי יאמר אליו מה תעשה (ועיי"ש שמאריך בזה).

צד. וכמו שזעק פעם הרה"ק מסאטמאר זי"ע בדרשתו קודם כל נדרי, כל השערים פתוחים עתה, אבל השער הראשון המוליך ומביא אליהם עדיין סגור - והם שערי הלב...

באר הפרשה - יום הכיפורים

אבינו מלכנו יחוס וירחם עלינו ויזכנו לשוב בתשובה שלימה בבריאות הגוף והנפש, בני מעלי חיי אריכי
שלימה, ובזכות זה נזכה לגאולה שלימה, לרפואה ומוזני רוויחי, ונחתם כולנו לחיים טובים ולשלום.

אולם על ידי קבלה טובה יוכל למנוע נעילת השערים, משל למה הדבר דומה למי שעומד בשערי הבית ועמדו
השומרים לסגור ולנעול בפניו את הדלת, מה עשה, דחף רגלו לפנים הבית ובזה נמנע מהשומרים מלנעול את הדלת
בפניו, ויכנס האיש הביתה, כך נמי, על ידי הקבלה נשאר רושם מהיום וא"א לסגור.

ישקו העדרים

יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו

וישוב אל ה' וירחמהו' (ישעיה נה ז).

מעשה באיש שהחזיק ברשותו 'בית מסחר' שבו מכר אבנים, חימר וכיו"ב לבנייני בתים, וביום מן הימים החליט להפוך לסוחר של 'רפואות', הרי בראשונה יוריד את השלט המודיע בראש כל חוצות כי כאן מוכרים כלי בנין, ויתלה שלט גדול המודיע שמהיום והלאה 'פנים חדשות' באו לכאן, וכל הנצרך לרפואה בגוף או בנפש יגש הנה. כך נמי, כל הרוצה לשנות דרכו לשוב להתקרב אל ה' עליו לשנות 'מהותו', 'לזוז' ממקומו, להלך מהיום והלאה בדרכים ישרות...

בעניין זה מסופר על הרה"ק רבי אהרן גראדיא זי"ע שהיה ד"ר גדול ומפורסם וחזר בתשובה על ידי הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע (הוא היה מטפל ברגליו המדוכאות בייסורים של המגיד), ביום מן הימים פנה רבי אהרן אל המגיד הגדול והתאונן בפניו על מחשבות שונות מימי עלומיו, הפוקדות אותו וטורדות את מנוחתו, פתח המגיד במשל ליהודי שהיה מחזיק ברשותו בית מזיגה, והיו הערלים באים מידי לילה לשתות עד כדי שכרותו של לוט, וכל שולחנם מלא קיא, ולא זו בלבד אלא ששברו לו את חפצי הבית, עד שביום מן הימים החליט לומר די לכל הצרה הזאת, סגר את 'עסקי המזיגה', ופתח 'באותו מקום ובאותו זמן' בית מסחר לממכר 'בדים', והי בחצי הלילה - באו כמה 'שיכורים' ערלים לדפוק על דלתות הבית, בזעקם 'יהודי יהודי, פתח לנו, כי דבקה לשוננו מרוב צמא, יי"ש יי"ש...' כשמוע היהודי זעקתם בעוד ליל, לא התייחס אליהם, לא קם ולא זע מהם, אך הם בשלהם, המשיכו לדפוק עוד ועוד על דלתות הבית, עד שראה היהודי שעוד מעט קט תשבר הדלת, וה'שיכורים' יפרצו אל תוככי הבית, ויקשה פי כמה וכמה לסלקם ולהרחיקם מן הבית, על כן השיב להם מבעד לדלת הנעולה - כבר אינני 'מוזג', יין אין כאן, שיכורים אין כאן, מעתה אין לכם מה לחפש בביתי... מכאן ואילך רק 'בדים' תמצאו כאן, כך, סיים המגיד הגדול ואמר לרבי אהרן, כאשר יבוא אליך היצר, עם מחשבות זרות ורעות, אל תפתח לו אפילו פתח קל ודק, כי אז יקשה ביותר להוציאו ולסלקו, אלא מבעד 'לדלת' אמור לו, טעות גדולה בידך - כבר איני אותו ד"ר שמלפני שנים, אלא פתחתי כאן 'עסקים' חדשים, מעתה הנני עובד ה', ואין כבר כל דריסת הרגל לכל אלו המחשבות.

וכבר המשילוהו, למי שהוצרך להגיע לווארשא, וכבר עלה על הרכבת... אלא שבטעות עלה על הרכבת החוזרת מווארשא, על אם הדרך פנה אליו ידיד נאמן, ושאלו למחוז חפצו... מששמע כן אמר לו ידידו הרי הנך נוסע ברכבת הנוסעת לצד ההפוך ממטרת נסיעתך, הלך הלה ובחכמתו סובב פניו בעודו ברכבת לכיוון וווארשא, במקום שירד לגמרי מרכבת זו, ויעלה על הרכבת הנכונה - הרי אין לך שוטה גדול ממנו כי בהנהגה כזאת לעולם לא יגיע לווארשא... כך נמי לדידן - הרוצה לשוב אל ה' לעולם לא יגיע למטרתו אם יישאר לעמוד על עמדו, בתוך הבוץ, ומאסר תאוותיו ושטויותיו, כל חד בדיליה. אלא יעזוב דרכו ויתחיל להלך בדרך הנכונה.

ישקו העדרים

מספרים על יהודי שהיה מבריח סחורה בין הגבולות שלא כחוק. פעם נתפס בקלקלתו, ורצו מטעם השלטון להעמידו במשפט ולהענישו בכל חומר הדין. בצר לו נכנס היהודי אל רבו הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע ושאלו כדת מה לעשות, האם לברוח ולנוס על נפשו למדינה אחרת, היות ואפילו הסניגור אמר לו שאין כאן כל פתח לישועה, הורה לו ה'דברי חיים' להישאר על מקומו ולילך ללא כל חשש למשפט, ויבוא יום הדין, בעת המשפט פנה השופט אל היהודי ושאלו, האם אתה הוא משה 'קאהן', ענה היהודי אין שמי 'קאהן' אלא 'כהן', חזר השופט ואמר לו, האם שמך הוא 'קאהן', והיהודי השיב בשלילה, אם כן אמר השופט אין יהודי זה 'הנאשם' אלא הובא לכאן בטעות ואיני יכול לשפוט אותו, כי כל 'כתבי האשמה' נכתבו על שם 'קאהן', ואילו שמו של זה הוא 'כהן'. חזר היהודי אל רבו הקדוש והודה לו על המופת הגדול, נענה ה'דברי חיים' ואמר, הנה עומדים אנו באלו הימים קודם המשפט הגדול והנורא ביום הדין, אשר בריות בו יפקדו, ובאם נרצה להינצל עלינו לשנות את מעשינו שינוי הניכר עד שנהיה כבריה חדשה, וממילא כבר לא יהיה עלינו שום קטרוג כי נהפכנו לאיש אחר, ולא זה האיש החוטא.

בספר 'החיים' (סליחה ומחילה פ"ה) מבאר בזה מנהג ה'תשליך', שכשם שהמים הנראים לפנינו עתה הרי מעולם לא היו כאן, אלא הם מים 'חדשים' שהגיעו לכאן רק עכשיו, כך גם על ידי התשובה - כל מעשיו עד עתה חלפו ועברו ואינם, וכל מציאותו הוא ברייה חדשה.

הגאון הגדול רבי ברוך בער מקאמעניץ זי"ע בעל ה'ברכת שמואל' אמר פעם, דעו לכם שהיצר אינו מניח לאף אחד, ולכל אחד ימצא את הדרך להפילו בפח יקוש כפי מדרגותיו, ואף ה'ראש ישיבה' אינו נמלט ממנו, הן אמת שלא יבוא אליו לומר לו אל תלמד שהרי ראש ישיבה הוא ולא ישמע לו, ואף להדיחו מיראת שמים לא ינסהו מכיוון שהיצר יודע בעצמו שלא ישמע לו, על כן יבוא לעוררו שיחמיר בחומרות יתר על המידה עד כדי 'נערווען' (עצבים) המעבירות את האדם על דעתו, ובזה יפילנו לגמרי.

וסיפר את אשר קרה עמו בראשית הימים, שאחר המלחמה עבר להתגורר בוויילנא יחד עם אביו הגאון רבי שמואל לייבאוויטץ זצ"ל, ושם חלה האב ור' ברוך בער ישב ליד מיטתו לילות וימים, ולא מש ממיטת חליו, אולם מקורביו שחששו לבריאותו הציעו לו שיחליף את מקומו עם אחד מבני הישיבה שהואיל לשבת ליד מיטת החולה. כל המאמצים לא נשאו פרי והאב הזקן נפטר, חלשה דעתו של רבי ברוך בער, בהאשימו את עצמו כי לא טיפל באביו כראוי, וכי אם היה מטפל בו די הצורך היה עשוי להאריך ימיו, צערו של הגאון גבר עליו מאד וסכנה היתה נשקפת לחייו, באחד הימים נזדמן הגאון לאסיפת רבנים שהתקיימה בוויילנא, גם ה'חפץ חיים' היה נוכח שם. הסתגר ה'חפץ חיים' עם רבי ברוך בער באחד החדרים הצדדיים, ופתח בשיחה על נושא התשובה כשידו אוחזת בידיו של רבי ברוך בער, וחזר עמו פעמים רבות כי כך היא כחה של תשובה - לא די שהעוון נמחק כליל, אלא כל מהותו של האדם נהפך לאיש אחר, עד שהחל רבי ברוך בער לומר מרוב שמחה, **א נייער ברוך בער, א נייער ברוך בער** (ברוך בער חדש), כי פנים חדשות באו לכאן, כל ימיו הכיר רבי ברוך בער טובה ל'חפץ חיים', באמרו ה'חפץ חיים' ממש החיה אותי.!